ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 74 (1711) | Пятніца, 14 верасня 1962 года | Цана 4 кап.

НЕ ДАЗВОЛІМ СЕЯЦЬ ВЕЦЕР!

Калі раніцаю ў твой дом прыходзяць свежыя нумары газет з такімі матэрыяламі, як заява ТАСС «Пакончыць з палітыкаю правакацый», — сцены твайго дома нібы рассоўваюцца. І ты сам пераносішся думкамі і трывогай на другое паўшар'е Зямлі. Куба, сястра наша, у небяспецы. Над ёю навіс грозны цень вайны. Куба, палымянай рэвалюцыйнай рамантыкай якой захапляюцца ў нас і дарослыя і дзеці, песні якой мы палюбілі як свае родныя, — наша Куба зноў стала аб'ектам раз'юшаных правакацый. Ваяўніча настроеным рэакцыйным сілам Злучаных Штатаў даўно ўжо не дае спакою Кубінская рэспубліка. Усім даўно вядомым арсеналам контррэвалюцыянераў — бомбамі і кашчаваю рукою голаду яны хацелі б задушыць песню свабоды маладой рэспублікі, паставіць на калені кубінскі народ. І тым самым папярэдзіць усіх, хто ўздумае, падобна Кубе, парваць ланцугі каланіяльнага прыгнёту: «Вось, маўляў, як мы ўмеем утаймоўваць непакорных».

Савецкія людзі вельмі добра разумеюць, якія мэты ў аснове ўсіх ваяўнічых захадаў амерыканскага ўрада. Мы разумеем гэта, бо ў нашай памяці яшчэ не сцерліся падзеі рэвалюцыйнага мінулага нашай краіны. Мы памятаем, як ішлі ў паход супраць маладой Савецкай Расіі рэакцыйныя сілы ледзь не ўсіх капіталістычных краін. Памятаем, як калісьці і нас хацелі задушыць эканамічнай блакадай. І ў нас, як сёння ў Кубы, адмаўляліся купляць тавары, адмаўляліся прадаваць нам медыкаменты і прадукты харчавання. Галодная смерць пагражала нашым дзецям, старым, дарослым. Калі чалавек сам перажыў якое-небудзь гора, сэрца яго заўсёды хутчэй адгукнецца на бяду другога чалавека. Вось так і мы. Мы шчыра спачуваем нашай сястры, рэвалюцыйнай Кубе, усім, чым можам, стараемся памагчы ёй.

Але гэта не да спадобы амерыканскім мілітарыстам. Ім лепш хацелася б, каб усе кінулі Кубу, прынеслі яе ў ахвяру капіталістычным акулам. Вось чаму і пачынаецца бясконцая правакацыйная мітусня, якая можа мець вельмі небяспечныя вынікі.

Мы добра ведаем, што сапраўды не трактары, як гаворыцца ў заяве ТАСС, размешчаны на амерыканскіх ваенных базах ля граніц Савецкага Саюза. Самае сучаснае ўзбраенне, гатовае па першаму націску кнопкі абрушыцца шквалам агню, трымаюць там напагатове ашалелыя нашчадкі Гітлера. І таму мы падтрымліваем усе захады, якія прымае наш урад, каб забяспечыць нашаму народу, народу Кубы, усяму чалавецтву спакой і бяспеку.

Няхай ведае агрэсар, які ўздумае развязаць вайну, што мы не пакінем Кубу ў бядзе, што мы, савецкія людзі, сэрцам сваім пачулі і адгукнуліся на заклік нашага ўрада. І будзем разам з урадам Савецкага Саюза рабіць усё, каб Узброеныя сілы СССР былі гатовы нанесці ў адказ сакрушальны ўдар па агрэсару. Калі розум пакіне ўрад ЗША і ён не праявіць мудрасці, не зробіць добры жэст, не ўстановіць дыпламатычныя і гандлёвыя адносіны з Кубай, не пажадае зрабіць цвярозы крок па заключэнню германскага мірнага дагавору — пагроза вайны будзе вісець над светам. «Мір, — як гаворыцца ў заяве ТАСС, — можна забяспечыць толькі пры павазе неад'емнага права кожнага народа на незалежнасць, пры строгім захаванні прынцыпу неўмяшання адных дзяржаў ва ўнутраныя справы другіх дзяржаў». Вось такі наш прынцып мірнага суіснавання і яго падтрымліваюць усе людзі добрай волі.

Яўген ПАЛОСІН,
народны артыст БССР.

НЕ ПА СЛУЖБЕ — ПА ДУШЫ...

Я. ДАНСКАЯ

РАЁННЫ аддзел культуры... Гэта цэнтр усёй культурна-масавай работы ў раёне, своеасаблівы штаб, дзе нараджаюцца новыя цікавыя справы і задумы. Мне даводзілася знаёміцца з работай многіх аддзелаў культуры. Ці ўсе яны працуюць як след?

Вось прыехаў загадчык аддзела культуры ў клуб. Яго чакаюць там. Кіраўнік жа аддзела абавязкова раскажа пра новае, паможа добрай парадай, а там — і справы пойдуць лепш.

Але часам даводзіцца сустракацца з адваротным. Яшчэ не паспеў загадчык выйсці з машыны, не паспеў прывітацца з чалавекам, як адразу пачалося ўшчуванне:

— Чаму гэта ў цябе, таварыш, дошкі паказчыкаў сацспаборніцтва няма? Можа я за цябе гэта буду рабіць? — дакарае ён клубнага работніка. — І лозунгі вісяць старыя, і самадзейнасць у заняпадзе. Непарадак. Катэгарычна папярэджваю: трэба неадкладна ажывіць работу. Ну, а як у цябе кнігі чытаюць? Давялі кнігу да кожнага двара? Не? Дрэнна, вельмі дрэнна. Дзе ж твой актыў?

І ніякага клопату няма такому загадчыку да таго, што можна давесці кнігу нават да кожнага дарослага жыхара, а сапраўдных кнігалюбаў не мець ніводнага, а можа быць такое, што «кнігу не давялі», а ў бібліятэцы будуць чытачы, для якіх кнігі — самы вялікі цуд на зямлі.

Што можна адказаць на гэты паток дакораў, калі цябе нават не слухаюць, а гавораць проста па звычцы, па інерцыі? Няхай памятае, небарака, што прыязджала начальства. Яно па галоўцы не гладзіць, смела ўскрывае недахопы.

І кожны прыезд — гэта чарговая «накачка», чарговая знявага чалавека. Што дасць работніку культуры падобны візіт? Можна з упэўненасцю сказаць, што карысці з такога візіту ні на грош. А за дзень на «казле» можна аблётаць ледзь не цэлы раён, пабываць у многіх клубах і бібліятэках. Гэта ж зусім не цяжка — наляцеў нібы гром з яснага неба і далей у дарогу.

У мяне спытаюць: дзе ж такое было? З болем у сэрцы можна сказаць — і ў Брэсцкай, і ў Мінскай абласцях, і на Віцебшчыне, і на Магілёўшчыне. Гастралёрства яшчэ мае месца і яго трэба вынішчаць.

НЯЗМЕННЫ спадарожнік гастралёрства — абыякавасць, чэрствасць да чалавека, няўвага да новых з'яў, якія нараджаюцца ў нашым жыцці. Вось працуюць у Камянецкім раёне вялікія энтузіясты культурна-асветнай работы кінамеханік Ул. Наумук, загадчык Мікалаеўскага сельскага клуба М. Цімафеюк, загадчыца Дзмітровіцкага сельскага Дома культуры А. Паночык.

Ці ведае, скажам, кінамеханік А. Аніскевіч, які ўсё яшчэ не выконвае сваіх планаў, як працуе Наумук? Не, не ведае. А вось пабыў бы некалькі дзён у Наумука і на свае вочы пераканаўся б, як трэба па-сапраўднаму працаваць. На сваім веласіпедзе Уладзімір Пракопавіч перавозіць усю сваю тэхнічную гаспадарку, а зімой — на санках, ніколі не патрабуючы ад калгаса транспарту. Тры-чатыры разы на тыдзень у кожным населеным пункце дэманструе кінафільмы. Два гады ён працуе на апаратуры без рамонту, а калі што папсуецца — сам зробіць. Летам ставіць сеансы на двары, а для механізатараў — у майстэрні ці ў полі. Планы сістэматычна перавыконвае.

Уладзімір Пракопавіч блізка да сэрца прымае справы роднага калгаса. Летась ён зарабіў у калгасе больш ста працадзён. Працаваў на трактары і ўсюды, дзе толькі патрэбны былі яго сіла і ўмельства. І сёлета памагаў калгасу і сеяць і баранаваць. Ці ж гэта не прыклад, варты самага шырокага пераймання? Тым не менш пра вопыт Уладзіміра Наумука мала хто ведае з кінамеханікаў Камянецкага раёна. І гэта ў той час, калі ў раёне многія кінафікатары дрэнна абслугоўваюць сельскага гледача.

У БАБРУЙСКІМ раёне становішча тое ж самае. План абслугоўвання сельскага насельніцтва з месяца ў месяц не выконваецца. Можа ў гэтым вінаваты гледачы, якія не цікавяцца кінамастацтвам і не хочуць наведваць кіно? Грэх нават падумаць такое. Кіно на вёсцы — самы папулярны від мастацтва, і гледачы скардзяцца, калі кінамеханік рэдка да іх прыязджае.

Аб сапраўдных клопатах кінамеханіка пра гледача сведчыць высакародны пачын Васіля Карнавана, які абавязаўся выканаць гадавы план за дзесяць месяцаў. Добра сябе паказалі маладыя кінамеханікі, што працуюць толькі першы год Я. Горбель, А. Мельнічонак і М. Шах. Перасоўка ў Прадвінскім сельскім Савеце раней ніколі не выконвала планаў, а ўзяўся за справу А. Мельнічонак і адразу вынікі сталі іншыя. І Марыя Шах, працуючы ў вёсцы Арэхава, даказала, што няма дрэнных маршрутаў, ёсць дрэнныя абыякавыя работнікі. Яе папярэднік ніколі не выконваў план, п'янстваваў. А прыйшла Марыя — адкуль толькі гледачы ўзяліся! Дзяўчына яшчэ знаходзіць час удзельнічаць у мастацкай самадзейнасці. Чым жа можна тады апраўдацца кінамеханікам Я. Вінакураву, В. Хамяку, М. Балдзенку, Н. Марозаву і І. Мельнікаву, якія «ўмудраюцца» так «працаваць», што план выконваюць ледзь-ледзь напалавіну.

Уся справа, відаць, у тым, што аддзел культуры, і ў прыватнасці, намеснік загадчыка па кіно А. Куляўцоў змірыўся з такім становішчам і не здолеў дамагчыся, каб кожная кінаўстаноўка сістэматычна выконвала план, не здолеў вопыт маякоў сельскага экрана свайго раёна зрабіць здабыткам кожнага кінамеханіка. У аддзеле забылі тую простую ісціну, што трэба клапаціцца і памагаць кожнаму работніку культуры. Дрэнна, скажам, ідуць справы ў кінамеханіка Я. Вінакурава, тэрмінова выязджай намеснік загадчыка аддзела па кіно да яго на маршрут, вывучай прычыны адставання, памажы наладзіць работу, пакажы, нарэшце, як трэба арганізоўваць сельскага гледача. І толькі калі пераканаешся, што твая прысутнасць больш не патрэбна, можаш ехаць са спакойным сумленнем: ты навучыў, ты паказаў і памог чалавеку. Ну, а калі і пасля гэтага кінамеханік будзе дрэнна працаваць, тады можна і адміністрацыйныя меры спагнання ўжыць.

У Бабруйскім жа аддзеле культуры адсутнічае кантроль за работай кінамеханікаў, бібліятэкараў, загадчыкаў клубаў, што прыводзіць да п'янства і ўсялякіх іншых злоўжыванняў. Пагартайце кнігу загадаў аддзела культуры і вы ўбачыце сумную карціну: аднаму механіку аб'яўлена вымова за п'янства, другі па гэтай жа прычыне зняты з работы, трэці папярэджаны і г. д.

Наўрад ці знойдзецца ў раёне такі работнік культуры, які сёлета не атрымаў спагнання. Цікава нагадаць загад № 24 ад 25 мая г. г., у якім гаворыцца:

«За спазненне на семінар заг. Хімоўскага сельскага клуба тав. Кавалёвай, заг. Хімоўскай сельскай бібліятэкі тав. Архіпенка, заг. Міхалёўскага сельскага клуба тав. Юшкевіч **аб'яўляю вымову,** а заг. Цялушскай сельскай бібліятэкі тав. Лаўрыновіч і заг. Мальеўскага сельскага клуба **паставіць на від.**

За самавольны ўход з семінара 25 мая заг. Дойніцкага сельскага клуба **аб'яўляю вымову,** заг. Гарбацэвіцкай сельскай бібліятэкі тав. Ашурка, бібліятэкару Гарбацэвіцкага сельскага клуба тав. Мазоўка і заг. Прадвінскай сельскай бібліятэкі тав. Храмелю **стаўлю на від.**

За зрыў канцэрта, прадугледжанага планам семінара, заг. Горахаўскага сельскага клуба тав. Чарапуха **аб'яўляю вымову.**

Папярэджваю работнікаў сельскіх бібліятэк — Кавалёўскай тав. Бандарчук, Глушанскай пасялковай тав. Квартальную, Багушоўскай — Ярошак, Хімоўскай — Архіпенка, Варатынскай — Парахневіча, Осаўскай — Ляўчук, што калі яны ў 1962 г. не паступяць на завочную вучобу, дык яны будуць вызвалены ад работы».

Такім чынам, у адным загадзе шаснаццаць работнікаў культуры атрымалі вымовы і папярэджанні. Аб чым гаворыць гэты факт? Перш за ўсё аб тым, што аддзел культуры не займаецца выхаваўчай работай і ўсю сваю дзейнасць звёў да адміністравання. Ці задумаўся загадчык аддзела культуры П. Салаўёў над тым, чаму яго работнікі ўцякаюць з семінараў, чаму спазняюцца? Не цікава на тых семінарах. Часам проста шкада часу сядзець і слухаць даўно вядомыя ісціны...

Заўсёды метад заахвочвання дае больш карысці, больш эфекту, чым метад пакарання. Калі цябе, скажам, бясконца лаюць і ніколі добрага слова не скажуць, дык выпрацоўваецца своеасаблівы імунітэт, чалавек прывыкае і ўжо ніяк не рэагуе на справядлівую крытыку. Бо работнік культуры даўно пераканаўся, што колькі ні рабі — добрага слова не пачуеш. Раўнадушнасць да чалавека скоўвае ініцыятыву, адбівае ўсякую ахвоту нешта рабіць.

Чуласць — гэта не толькі здольнасць своечасова заўважаць новае ў рабоце, гэта, галоўным чынам, клопаты пра чалавека, жаданне пайсці яму насустрач, памагчы, калі трэба.

Шэсць год загадвае Цялушскай сельскай бібліятэкай Ульяна Лаўрыновіч. Яна старанны, удумлівы работнік, мае сярэднюю педагагічную адукацыю ды яшчэ закончыла бібліятэчны тэхнікум. Але надзвычай цяжка ёй працаваць. Памяшканне бібліятэкі старое, цячэ дах,

(Заканчэнне на 2-й стар.).

ПРЫЗНАННЕ Ў ЛЮБВІ

У чытальнай зале Беларускай дзяржаўнай бібліятэкі імя Ул. І. Леніна.
Фота **Ул. КРУКА.**

АМАЛЬ штодзень я заходжу ў гэты вядомы кожнаму мінчаніну будынак на Чырвонаармейскай, бяру ў дзяжурнага кантрольны лісток і падаюся ў патрэбную мне залу.

Амаль штодзень. Пачынаючы з сорак пятага года.

Калі ж здараецца, што з прычыны ад'езду з Мінска я не быў у «ленінцы» тыдзень, два, месяц, дык з тугою па дому, па таварышах, па рэдакцыі, дзе працую, перамешваецца трошкі і туга па бібліятэцы. Яшчэ не маючы на мэце пэўнай работы, я спяшаюся сюды проста, каб зірнуць на перамены, што тут адбыліся, каб пагартаць падшыўку часопіса, які не выпісваю, каб удыхнуць паветра, па якім засумаваў.

Зразумела, за час маёй адсутнасці нічога не мяняецца. Звонкую цішыню ў залах па-ранейшаму парушае толькі шамаценне старонак. Знаёмыя чытачы ківаюць так, нібы мы бачыліся гадзіну-другую назад. Іншы ж з іх не вітаецца, хоць і ўтаропіўся ў мой твар шырока расплюшчанымі вачыма — гэты недзе далёка, недзе там, куды завяла яго кніжка, ад якой ён адарваўся. Дзяўчаты ў чорных халатах прыносяць з кнігасховішча бярэмы заказанай літаратуры — ад таўшчэзных фаліянтаў стагадовай даўнасці да толькі што выпушчанай дзе-небудзь у Разані ці Хабараўску кніжачкі мясцовага паэта... Словам, калі ёсць якія перамены, дык адно на выстаўках свежых паступленняў — там перамены штотыдзень.

Шчыра кажучы, спачатку ад гэтага трошкі ніякавата. Заўсёды ж ніякавата, калі высвятляецца, што той, каго любіш і па кім сумаваў, тваёй адсутнасці проста не заўважаў. Але здымаю з выстаўкі якую-небудзь навінку, ці заходжу ў даведачны аддзел, каб выявіць каардынаты патрэбнага рэдкага выдання — і вось ужо адчуванне такое, нібы зноў з чужога рэчышча трапіў у сваё, нібы сапраўды толькі на гадзіну — другую расставаўся з гэтымі сценамі і людзьмі, якія адказваюць ці не адказваюць на маўклівы ківок.

Памятаю, знаёмы літаратар пахваліўся мне сваім кабінетам. Пахваліўся, што акружан паліцамі, на якіх — тры тысячы кніг. Я яму сур'ёзна адказаў, што перада мной ён, вядома, жабрак. Бо я працую ў кабінеце, у якім кніг больш трох мільёнаў!.. Вядома, я меў на ўвазе бібліятэку імя Леніна. Не ведаю, як каму, а мне ў гэтым рабочым кабінеце працуецца цудоўна. І справа не толькі ў тым, што тут заўсёды можна знайсці адказ на самае нечаканае пытанне, якое ўзнікне па ходу работы. Не толькі ў тым, што пад рукою, за вельмі рэдкім выключэннем, любая кніжка, газета, часопіс, слоўнік. Справа яшчэ ў тым, што на рабочы настрой надзвычай добра ўплывае сама атмасфера, што пануе ў бібліятэцы. Атмасфера напружанай разумовай працы.

Ну як, сапраўды, унутрана не мабілізавацца, не настроіцца на патрэбны лад, калі бачыш вакол сябе засяроджаныя, удумлівыя твары і ўпартыя складкі паміж брывоў. Вось згорбіўся непадалёк над стосам паперы з радкамі не ўпоперак, а ў даўжыню аркуша — у яго такая манера пісаць — малады празаік. Вось асцярожна, каб не перашкаджаць суседзям, падсумоўвае на лічыльніках нейкія статыстычныя звесткі аспірант-эканаміст. Вось уздыхае нехта над томам «Вучоных запісак».

Робіцца сорамна за тое, што патураеш ляноце свайго ўласнага мозгу, што занадта доўга праглядаеш «Кракадзіл» ці «Савецкі экран». Бярэшся за работу, дзеля якой у бібліятэку прыйшоў — і вось ужо нікога вакол не бачыш і нічога не чуеш. А што яшчэ параўнаеш з асалодай гэтага адчування!..

ЯК РАНА сюды ні збярэшся, на ражку твайго кантрольнага лістка ўжо будзе стаяць двухзначная, а то і трохзначная лічба. Значыць, людзі — многа людзей — прыйшлі яшчэ раней. Сотні, тысячы мінчан не ўяўляюць без гэтага гасціннага і ўтульнага дома ні працы сваёй, ні адпачынку. І хоць вельмі непрыемна, калі бачыш у вестыбюлі бібліятэкі, перад гардэробшчыцамі, велізарную чаргу — бываюць тут, асабліва ў дні студэнцкіх экзаменаў, такія гадзіны «пік» — але згадзіцеся, што, па-свойму, гэта атэстацыя, якой «ленінка» — і не яна адна! — мае права ганарыцца.

Мне здаецца, што дастаткова прайсціся па паверхах і залах бібліятэкі, каб атрымаць выразнае ўяўленне, якіх вышынь дасягнула культура Беларусі, як глыбока ўвайшла яна ў народ, і якое цікавае і багатае з'явішча — сённяшняя інтэлігенцыя рэспублікі.

На правах старажыла запрашаю зрабіць гэты абход. Пачніце яго з галоўнай залы — вялізнай і высознай чытальні на другім паверсе. Вядома, вы адразу здагадаецеся, што гаспадары тут — студэнты. Калі прагледзець дакументы, якія аддаюць бібліятэкару наведвальнікі разам з чытацкімі білетамі, дык гэта — амаль адны студэнцкія пасведчанні. Пасведчанні універсітэта, політэхнічнага, педагагічнага, тэхналагічнага, медыцынскага, тэатральна-мастацкага — усіх інстытутаў і тэхнікумаў, што працуюць у Мінску. Пасведчанні стацыянарнікаў, вячэрнікаў, завочнікаў... Чэснае слова, гэтыя пасведчанні разам з назвамі кніг, што запісаны на ўкладзеных у іх сярэдзіну кантрольных лістках, варта паказваць зарубежным турыстам-скептыкам! Можа тады ім тое-сёе стане больш зразумелым.

Падыміцеся на паверх вышэй, і вы трапіце ў залу тэхнічнай літаратуры. Тут наведвальнікі крыху іншыя — больш паважныя, сталыя, спакойныя. Расказваць пра іх — значыць, расказваць пра шпаркія тэмпы індустрыялізацыі Мінска, пра тое, як сярод беларускай інтэлігенцыі ўсё большай робіцца ўдзельная вага інжынераў — катэгорыі чытачоў, якой амаль не мела бібліятэка ў першыя гады існавання.

Яшчэ вышэй — зала навуковых работнікаў. Побач — кабінет мастацтва, якім прагна цікавяцца далёка не адны толькі работнікі мастацтва. Па суседству, у новым, вельмі зручным будынку, будаўніцтва якога неўзабаве будзе канчаткова завершана, — аддзел беларускай літаратуры і бібліяграфіі. Ёсць яшчэ метадычныя кабінеты, маладзёжная чытальня, хатні абанемент — ды я нават усё не назаву. Паўтараю толькі, што маштаб работы бібліятэкі — найцудоўнейшая ілюстрацыя да таго, наколькі вырасла, пашырылася і паглыбілася культура богам і людзьмі забытага калісьці Паўночна-Заходняга краю Расійскай імперыі.

Я люблю назіраць за наведвальнікамі «ленінкі». За нясмелымі дзевяцікласнікамі і дзесяцікласнікамі, якія, упершыню прыйшоўшы сюды, з пашанай прыглядаюцца да шыльдачак на дзвярах і ломкімі юначымі галасамі просяць у работнікаў даведачна-бібліяграфічнага аддзела «ўсё пра Карчагіна...» За студэнтамі-першакурснікам і, якія позіркамі, поўнымі зайздрасці, праводзяць дыпломнікаў, што ўпэўнена ўваходзяць у адведзены для іх спецыяльны пакой... За ветэранамі, некаторыя з якіх прыходзяць у бібліятэку штодзённа і, бадай, столькі ж часу, колькі за кніжкай, праводзяць у курылцы — месцы дыскусій і спрэчак... За закаханымі — іх тут нямала і, дальбог жа, пазнаць іх не так цяжка, як ім, мусіць, здаецца...

Многіх, вельмі многіх чытачоў я ведаю «бібліятэчна» — прашу дараваць гэтае нязграбнае словаўтварэнне — ужо нямала гадоў. І ёсць сярод іх такія, што на маёй памяці прыходзілі сюды нясмелымі дзесяцікласнікамі ці першакурснікамі, потым рабіліся сталымі наведвальнікамі чытальні навуковых работнікаў ці беларускай літаратуры і бібліяграфіі, а потым — потым я чытаў іх прозвішчы на вокладках кніжак, што выстаўляліся ў вітрыне навінак. Думкі, меркаванні, пошукі, доўгія гады працы над дзесяткамі і сотнямі тамоў, прынесеных дзяўчатамі з кнігасховішча, — у выглядзе новай кніжкі сюды ж, у кнігасховішча, і прыходзяць. Прыходзяць, каб калі-небудзь, у сваю чаргу, быць аднесенымі ў чытальную залу і выклікаць новыя думкі і далейшыя пошукі.

ПАБОЧНЫМ асобам уваход у гэтую «святая святых», у вялізнае памяшканне кнігасховішча, катэгарычна забаронены. Але краем вока мне ўдалося ўсё-такі некалькі разоў паглядзець на шарэнгі высачэзных, не надта далікатна пагабляваных — былі б толькі мацнейшымі! — паліц, што трымаюць на сабе неацэнны бібліятэчны скарб — больш трох мільёнаў тамоў чалавечай мудрасці. Прызнаюся шчыра, адчуванне ў мяне бывала ў той момант не з самых прыемных. Раптам паўставала перада мною, нібы на яве, уся кароткасць чалавечага жыцця, на працягу якога, нават калі будзеш сядзець за кнігай без перапынку круглыя суткі, не прачытаць і тысячнай, дзесяцітысячнай долі сабранага на такіх вось, як гэтыя, паліцах. Паўставала ўся мізэрнасць таго, што робіць і зробіць кожны з нас, у параўнанні са зробленым ужо за тысячагоддзі цывілізацыі. Кропля і акіян!.. Суцяшала толькі ўсведамленне, што акіяны якраз з кропель і зліваюцца.

Багаццю бібліятэкі імя Леніна не перастаеш здзіўляцца. Кожны раз я прыходжу ў захапленне, калі выяўляецца, што якія-небудзь «Книжки Недели» васьмідзесятых і дзевяностых гадоў, які-небудзь юбілейны альбом, выдадзены айцамі горада да стагоддзя Адэсы, — кнігі, часопісы, газеты самых нечаканых назваў самага нечаканага перыяду; пра іх выпадкова даведваешся, узнаўляючы гісторыю цікавай падзеі ці лёс незаслужана забытага чалавека — калі выяўляецца, што выданні гэтыя спакойна чакаюць у бібліятэчным кнігасховішчы, пакуль імі хто-небудзь зацікавіцца.

Як многа знайшоў я ў бібліятэчным каталогу для сябе і для сваёй работы! Пісьмы бацькі малавядомага рэвалюцыйнага паэта І. І. Гольц-Мілера, з якіх так выразна відна гаротная доля нашага земляка, аўтара славутай песні «Слухай!». Матэрыялы і дакументы, што памаглі мне ў працы над аповесцю пра слаўнага кіраўніка беларускіх чэкістаў І. К. Апанскага. Нарысы М. К. Судзілоўскага — чалавека з легендарнай біяграфіяй, беларуса, што шэсцьдзесят гадоў назад узначаліў на Гавайскіх астравах барацьбу мясцовага насельніцтва супраць амерыканскіх каланізатараў... Усяго адразу не прыгадаеш. Але, мусіць, не варта і прыгадваць, бо нават самы вялікі пералік не будзе і маленечкай часткай таго, што знайшлі, знаходзяць і знойдуць у бібліятэчных аналах тысячы наведвальнікаў «ленінкі».

І таму такое шчырае і вялікае дзякуй хочацца сказаць сёння сціплым працаўнікам бібліятэкі — людзям, якія сабралі гэтае багацце, аднавілі яго пасля разрабавання гітлераўскімі акупантамі, людзям, якія і цяпер вядуць вялізную, руплівую, хоць і непрыкметную для чытача, работу па захаванню, сістэматызацыі і штодзённаму папаўненню выдатнага культурнага скарбу Беларусі.

ПРАЗ два дні бібліятэцы імя Леніна — сорак гадоў. Многа харошых, усхваляваных слоў пачуе юбіляр. Бо, як гаворыцца ў нядаўнім прывітанні Цэнтральнага Камітэта КПСС старэйшай сястры нашай «ленінкі» — Маскоўскай дзяржаўнай бібліятэцы, якая таксама носіць імя Ільіча — «бібліятэчная справа ў нашай краіне развіваецца ў інтарэсах усяго народа, у імя росту культуры і свядомасці мільённых мас».

Гэтыя нататкі — таксама слова любві і ўдзячнасці.

Ул. МЕХАЎ.

Новыя экспанаты музея

З Мінска, Вільнюса, Кіева, Варшавы прыязджаюць у Навагрудак, каб наведаць незабыўныя мясціны, звязаныя з жыццём вялікага польскага паэта Адама Міцкевіча. За апошнія месяцы літаратурны музей А. Міцкевіча наведала звыш трох тысяч чалавек. Сёлета музей папоўніўся новымі экспанатамі. Варшаўскі музей паэта падарыў Навагрудскаму музею мініяцюрную копію помніка песняру ў польскай сталіцы. Атрыманы таксама партрэт аўтара «Пана Тадэвуша», выліты з бронзы.

МОВАЮ ЛІЧБАЎ

Далёкі 1922 год, галодны і халодны для краіны год. І нават у такі цяжкі час Савет Народных Камісараў БССР палічыў неабходным адкрыць у Мінску Беларускую дзяржаўную бібліятэку, каб святло культуры і ведаў ішло ў гушчы народных мас.

Кажуць, што лічбы — сухая і нецікавая рэч. Але лічбы, пра якія буду гаварыць я ў гэтай невялічкай нататцы, гучаць нібы цудоўная, радасная сімфонія перамогі савецкага ладу над спрадвечнай цемрай і адсталасцю беларускага народа ў былой царскай Расіі.

Пачыналі з малога. Тады ў бібліятэцы налічвалася толькі 30 тысяч кніг. Кожны новы год прыносіў нам новыя кніжныя скарбы. Праз дзесяць год іх было ўжо на нашых паліцах мільён сто тысяч тамоў! У перадваенныя гады (1939 г.) да паслуг чытачоў работнікі бібліятэкі прапаноўвалі ўжо адзін мільён 800 тысяч кніг.

Нямецка-фашысцкія варвары разрабавалі нашы кніжныя скарбы... У 1944 годзе з вялікімі цяжкасцямі ўдалося сабраць 323 тысячы кніг. А сёння ў нашай «ленінцы» аж тры мільёны 300 тысяч тамоў разнастайнай літаратуры!

З кожным годам павялічвалася і колькасць чытачоў. Калі ў 1922 г. іх было толькі 1.171 чалавек, дык праз дзесяць год — ужо 9 000. Сёння бібліятэка абслугоўвае каля 30 тысяч чытачоў.

Цікава нагадаць, як расла і колькасць кнігавыдач. Для параўнання прывяду толькі дзве лічбы: трыццаць год назад бібліятэка выдавала сваім чытачам 283 тысячы кніг (за адзін год). Вось як змянілася гэтая лічба ў 1961 годзе. У чытальных залах было выдадзена звыш аднаго мільёна сто тысяч тамоў кніг! Напрыклад, на абанеменце навуковай кнігі 4.096 чытачоў, яны за год атрымалі амаль 90 тысяч тамоў.

І. САНКОВА.

У НАВАСЁЛАЎ — РАДАСНЫЯ ПЕСНІ

Нядаўна расчыніліся дзверы новага будынка Клічаўскага раённага Дома культуры на Магілёўшчыне. У вялікім доме — выдатная кіназала на 400 месц. Ёсць дзе разгарнуцца і ўдзельнікам мастацкай самадзейнасці. Да іх паслуг спецыяльныя пакоі для самастойнай работы. У рэжысёрскай, дзе цяпер асабліва людна, часта збіраюцца артысты. Клічаўцы рыхтуюць вялікі канцэрт, прысвечаны Дэкадзе самадзейнага мастацтва. У ім будзе занята да двухсот чалавек. Рэпертуар самы разнастайны: аднаактовая п'еса на надзённую тэму, выступленне хору, харэаграфічныя нумары. Самадзейныя кампазітары І. Сямёнаў і Т. Бухенваль напісалі некалькі песень. Удзельнікі ўжо з поспехам развучылі «Клічаўскі вальс», у якім услаўляюцца працаўнікі сельскай гаспадаркі раёна.

Клічаўцы памагаюць лепш падрыхтавацца да агляду маладым калектывам самадзейнасці. Іх сёння ў раёне 12. Пры раённым Доме культуры пастаянна працуе метадычны кабінет. Сюды можна звярнуцца за парадай, кансультацыяй. Памогуць, і неабходнай літаратурай.

За апошні час калектыў мастацкай самадзейнасці даў 212 канцэртаў, з іх 112 у розных населеных пунктах раёна. Выступалі артысты і ў полі, і на пляцоўцы машынна-меліярацыйнай станцыі, у многіх сельскіх клубах. Усюды артысты карысталіся нязменным поспехам. Добра прайшлі абменныя канцэрты ў дамах культуры Кірава і Оршы, куды клічаўцы ездзілі, каб паказаць сваё майстэрства, пачуць добрую параду і пажаданні на будучае.

Хочацца, каб жыццё самадзейных калектываў біла крыніцай, памагала слаўным працаўнікам у барацьбе за выкананне пастаўленых перад вёскай задач.

На здымку: удзельнікі хору пасля рэпетыцыі.

Фота **Н. Жалудовіча.**

Л. ЧУРКО. **МІНСК, ВЕРАСЕНЬ.**

Апошні энтузіяст.

Спатканне.

Прагулка ў нядзелю.

КІНАФІЛЬМЫ ПРАЗ ТЭЛЕЭКРАН

В. СМАЛЬ,
навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР

РАБОТНІКІ Мінскай студыі тэлебачання нярэдка вусна і праз друк скардзяцца на недастатковую ўвагу да іх работы. І сапраўды, вельмі радка з'яўляюцца на старонках газет агляды, артыкулы і рэцэнзіі, прысвечаныя тэлеперадачам.

Мне хочацца пагаварыць аб кіно, якое ў тэлевізійных праграмах займае значнае месца. Работнікі кінарэдакцыі, праўдзіва, праяўляюць нямала ініцыятывы, настойліва пашыраюць тэматыку перадач. Толькі за апошні час на «блакітных» экранах быў паказан рад праграм з цыкла «Нашы добрыя знаёмыя», прысвечаных творчасці найбольш папулярных кінаакцёраў нашай краіны. Поспехам у тэлегледачоў карысталіся кінаперадачы: «Савецкая кінакамедыя», «Майстры савецкага кіно», «Забытыя кіналенты», гутаркі аб італьянскім кіно і іншыя.

Увогуле з тэматыкай кінаперадач справа абстаіць даволі добра. Што ж датычыць іх якасці, то яна прымушае чакаць шмат лепшага. І ўся бяда, як мне здаецца, заключаецца ў тым, што работнікі Мінскай тэлестудыі вядуць прапаганду і папулярызацыю кінамастацтва пакуль што ў асноўным ушырыню, а не ўглыбіню.

Перш за ўсё аб прынцыпах адбору і паказу па тэлебачанню мастацкіх фільмаў. Я не буду ламаціцца ў адчыненыя дзверы і даказваць вядомую ісціну, што тэлестудыя — не кінатэатр паўторнага фільма, дзе рэпертуар будуецца, галоўным чынам, у залежнасці ад стану пракатнага фонду і пажаданняў адміністрацыі кінатэатра. Аднак гэта зусім не азначае, што тэлегледачы не павінны знаёміцца са старымі карцінамі, якія маюць вялікае палітычнае і грамадскае гучанне, а таксама з новымі, якія нядаўна прайшлі на экранах кінатэатраў. Уся справа ў тым, што і як паказваць. А падбор фільмаў для паказу па тэлебачанню, на наш погляд, робіцца стыхійна.

Калі прагледзець праграмы Мінскай тэлестудыі за апошнія некалькі месяцаў, то ў іх цяжка заўважыць якую-небудзь сістэму, уявіць накіраваную творчую думку. Возьмем, напрыклад, такія карціны, як «Падзубенскія частушкі», «Сэрца спявае». Чаму гэтыя даволі слабыя творы, якія нічым не ўзбагацілі наша савецкае кінамастацтва, на некалькі разоў дэманструюцца перад велізарнай аўдыторыяй тэлегледачоў. А між тым, у мінулыя гады была выпушчана вялікая колькасць мастацкіх савецкіх і зарубежных карцін, з якіх нават для паўторнага паказу можна было б выбраць значна больш цікавыя творы.

Праўда, пры паказе таго ці іншага фільма звычайна ўслед за назвай прадбачліва ставіцца ў дужках «па заяўках тэлегледачоў». Але і ў выкананні заявак павінна быць нейкая сістэма, праводзіцца пэўная рэпертуарная палітыка, і калі ўзнікае неабходнасць паўторна паказаць карціну, то добра суправаджаць яе гутаркай, выступленнем творчых работнікаў, якія прымалі ўдзел у стварэнні гэтага кінатвора. Карацей кажучы, тэлеглядач павінен мець выразнае ўяўленне, чым жа прывабіў той або іншы фільм, які яму прапануюць паўторна паглядзець.

Дзеля справядлівасці трэба сказаць, што Мінская тэлестудыя ў гэтым напрамку ўжо робіць пэўныя крокі. Так, пасля тэлеперадачы аб творчасці Сяргея Бандарчука дэманстравалася пастаўленая ім карціна «Лёс чалавека». Перад паказам новага беларускага фільма «Дзень, калі спыняюцца 30 год» тэлегледачы пазнаёміліся з апошняй перадачай «Чараўнічыя ролі Руфіны Ніфантавай». Такая форма перадач мае значную цікавасць, акрамя таго, яна істотна адрозніваецца ад звычайнага паказу фільма. Але, на жаль, і тут не абыходзіцца без лыжкі дзёгцю. Бяда ў тым, што гэтым перадачам не хапае адукаванасці. Незалежна ад таго, ці ідзе гутарка аб творчасці кінарэжысёра, акцёра ці аператара, перадачы будуюцца па аднаму прынцыпу: гледачу расказваюць біяграфію работнікаў кінамастацтва, а затым упераменку з тэкстам паказваюць фрагменты з фільмаў, у стварэнні якіх яны прымалі ўдзел.

У суцэльным патоку дат і назваў недасведчанаму аматару кіно цяжка ўлавіць з тэлевізійнай перадачы найбольш істотнае, характэрнае толькі для творчасці дадзенага майстра. Між тым, асноўны сэнс кожнай перадачы ў тым і заключаецца, каб дапамагчы тэлегледачам высветліць, чым жа адрозніваюцца такія розныя па сваёй творчай манеры майстры, як Эйзенштэйн і Даўжэнка, Габрыловіч і Каплер, Масквін і Урусеўскі? Ідзе, напрыклад, перадача, прысвечаная творчасці кінадраматурга Е. Габрыловіча, а на экране паказваюцца фрагменты з карціны «Мара», створанай ім сумесна з рэжысёрам М. Ромам. Потым тыя ж фрагменты бачыш і ў перадачы, якая расказвае аб творчасці кінарэжысёра М. Рома. І вось тут прыходзіцца гадаць, што ж было напісана кінадраматургам, што новага ўнёс рэжысёр і што з'яўляецца вынікам іх сумесных творчых пошукаў. Акрамя таго, наўрад ці можна ў перадачы, прысвечанай цікаваму і своеасабліваму мастаку М. Рому, абмежавацца толькі пералікам пастаўленых ім карцін і нічога не сказаць аб дзейнасці яго як педагога, кіраўніка творчага аб'яднання, грамадскага дзеяча.

Што ж з'яўляецца прычынай паяўлення на тэлеэкране такіх скараспелых і павярхоўных перадач? Мне думаецца, перш за ўсё — замкнёнасць у рабоце кінарэдакцыі тэлестудыі. Работнікі яе, як кажуць, варацца ва ўласным саку, спадзеючыся толькі на свае сілы. Таму, натуральна, асноўнай крыніцай матэрыялаў для кінаперадач служаць папулярныя кінематаграфічныя часопісы «Мастацтва кіно» і «Савецкі экран».

Пазнаёміўшыся з апублікаванымі ў гэтых часопісах артыкуламі аб экранізацыі твораў Стэндаля, няцяжка зразумець, чаму раптам нечакана, без усялякай сувязі з папярэднімі і наступнымі перадачамі, на тэлеэкранах паявілася перадача «Стэндаль у кіно». Пры гэтым падабенства часопісных артыкулаў і тэлеперадач звычайна настолькі вялікае, што тэкст, які гаворыць дыктар, можна без цяжкасці звяраць па першакрыніцах.

Мне гэтым зусім не хочацца абвінавачваць работнікаў тэлестудыі ў нейкіх непрыстойных учынках. Нічога няма страшнага ў тым, што ў перадачах выкарыстоўваюцца апублікаваныя матэрыялы. Папракнуць іх хочацца ў іншым. Справа ў тым, што артыкул у часопісе і тэлевізійная перадача — зусім розныя рэчы. Апавяданне аб творчасці таго ці іншага майстра кінематаграфіі або выдатным кінатворы можа атрымацца толькі тады жывым і цікавым, калі аўтар перадачы акрамя элементарных фактаў мае яшчэ пэўную суму прафесіянальных ведаў, упэўнена валодае матэрыялам. Вось гэтага ў кінаперадачах і не хапае. Акцёры прыкладваюць нямала намаганняў, каб як мага больш выразна прачытаць тэкст перадачы, па меры магчымасці ўцяпліць яго сваім акцёрскім абаяннем. Але бывае проста нязручна глядзець на экран, калі бачыш, як акцёр чытае малазнаёмы яму тэкст, бязбожна скажаючы самыя элементарныя кінематаграфічныя тэрміны.

А тэксты перадач? Яны незвычайна ўскладнёныя груваскімі фразамі і прытым настолькі сухія і акадэмічныя, што нават, маючы спецыяльную падрыхтоўку, з цяжкасцю ўлаўліваеш даволі простыя думкі, якія захаваны пад тоўстым слоем слоўнага шалупіння.

Жывое, цікавае апавяданне — вось што павінна стаць асновай кожнай кінаперадачы па тэлебачанню. У сувязі з гэтым хочацца спытацца: чаму б работнікам тэлебачання не прыцягнуць да ўдзелу ў перадачах людзей бывалых, у прыватнасці, творчых работнікаў студыі «Беларусьфільм»? Як было б цікава, калі б аб творчасці Даўжэнкі, Саўчанкі або Пыр'ева расказаў, напрыклад, аператар В. Акуліч, які яе не толькі добра ведае, але і здымаў разам з імі карціны. Або для гутаркі аб творчасці М. Рома запрасіць яго вучняў, дапусцім, маладога рэжысёра В. Вінаградава і іншых.

Думаецца, што намнога выйграла б і перадача аб С. Урусеўскім, калі б яе правёў адзін з вядучых аператараў «Беларусьфільма» А. Булінскі, які на працягу раду год звязан творчай дружбай з вядомым рэжысёрам. Тады, відавочна, тэлегледачы не пачулі б такіх «перлаў» накшталт: «Кадр Урусеўскага — гэта твор жывапісу (?!) або графікі(?!) на экране»; «выкарыстанне буйных і звышбуйных (?!) планаў зробіць фільм больш выразным»; або «мітынг на Адэскім моле (маецца на ўвазе фільм «Браняносец Пацёмкін». — В. С.) напамінае сцэну праводзінаў у фільме «Ляцяць жураўлі».

Можна папрасіць вядомага сцэнарыста М. Фігуроўскага, каб ён, на аснове пастаўленых па сваіх сцэнарыях карцін, у некалькіх тэлеперадачах пазнаёміў тэлегледачоў з галоўнымі этапамі работы кінадраматурга, пачынаючы ад зараджэння задумы і канчаючы пастаноўкай фільма.

Імкнучыся разнастаіць тэматыку, кінарэдакцыя іншы раз з захапленнем пачынае адразу некалькі цыклаў перадач, а праз некаторы час раптам забывае пра іх. Так здарылася, напрыклад, з цыклам «Гісторыя савецкага кіно», які, на жаль, застаўся незавершаным. Такі ж лёс напаткаў і перадачы аб беларускім кінамастацтве. Не вельмі пашанцавала і апавяданням аб гісторыі зарубежнага кіно.

Кінарэдакцыі трэба развіваць тое добрае, што ўжо знойдзена, настойліва працягваць пошукі новых форм і адначасова больш глыбока распрацоўваць матэрыял, каб слухачы народных універсітэтаў культуры і шматлікія аматары кіно маглі атрымаць з перадач пэўную суму ведаў.

Глыбокае знаёмства з кінамастацтвам, разуменне спецыфікі кіно памагае выпрацаваць своеасаблівы імунітэт супраць пошласці і безгустоўнасці, якія яшчэ нярэдка пранікаюць на нашы экраны. Думаецца, што магчымасці тэлестудыі ў прапагандзе кінаведаў вельмі вялікія, але далёка яшчэ не вычарпаны.

Добра было б побач з агульнаадукацыйнымі перадачамі праводзіць дыспуты па загадзя намечаных тэмах. Чаму б, напрыклад, не паспрачацца аб апошніх работах беларускай студыі або аб фільмах, прысвечаных нашай сучаснасці, не пагаварыць аб кінакамедыі?

Нарэшце, чаму нельга арганізаваць пастаянны штотыднёвы раздзел «Для тых, хто любіць кіно». Кожны ж вечар ля экранаў тэлевізараў збіраюцца сотні тысяч гледачоў, і было б вельмі важна выкарыстаць тэлебачанне для апавядання аб новых работах кінастудый краіны, для інфармацыі аб новых фільмах, якія ў бліжэйшы час з'явяцца на экранах.

Хочацца спадзявацца, што ўжо ў бліжэйшы час мы ўбачым на экранах сваіх тэлевізараў шмат розных, а галоўнае — добрых кінаперадач, якія будуць задавальняць усё больш разнастайныя густы, запатрабаванні і прыхільнасці і ўсё ўзрастаючую патрабавальнасць нашых людзей.

Падзеі Факты Навіны

□ Бібліятэка Глухавіцкага сельскага клуба Брагінскага раёна працуе без выхадных дзён. Яна не спыняе сваю работу і ў час адпачынку бібліятэкара. Гэта стала магчымым дзякуючы шырокаму актыву чытачоў А. Кацуба, Н. Халько і інш., якія дзяжураць у чытальнай зале і на абанеменце.

Я. УМЕЦКАЯ.

□ Калектыў мастацкай самадзейнасці сельскага клуба в. Дамашычы Пінскага раёна падрыхтаваў цікавую праграму. Толькі за апошні час самадзейныя артысты далі каля 30 канцэртаў. Яны выступалі ў вёсках Плешчыцы, Вышловічы, Касевічы, Кончыцы, Лосічы і інш.

А. СТУПАК.

□ Пачын кінамеханіка В. Карнавана выканаць гадавы план за дзесяць месяцаў падтрымалі кінафікатары Старобінскага раёна М. Маголін, Л. Кедаль, П. Пракаповіч і інш.

Ул. КОБРЫН.

□ Самадзейны калектыў Навагрудскага раённага Дома культуры паставіў п'есу А. Арбузава «Згублены сын».

А. ЧАЧОТКА.

□ Гомельскае ўпраўленне культуры правяло абласны злёт кінамеханікаў, якія змагаюцца за званне ўдарнікаў камуністычнай працы. На злёце выступіў з дакладам начальнік упраўлення культуры тав. Гладковіч. Удзельнікі злёту падзяліліся вопытам работы.

Ф. ЗАЙЦАЎ.

□ Івацэвіцкі раённы Дом культуры правёў вечар-дыспут «У чым сэнс жыцця». Бібліятэкар А. Арціменя, настаўніцы М. Нахімава і Н. Лопух, студэнтка Брэсцкага педінстытута І. Гардзейка, служачая Н. Малчанава і іншыя гаварылі аб грамадскай працы чалавека і ролі літаратуры і мастацтва ў яго жыцці.

М. ШАВЕЛЬ.

□ Слуцкі народны тэатр пасля летняга перапынку пачаў рэпетыцыі п'есы Р. Раманава «Да сустрэчы, Зямля!». Гэта гераічная драма аб перамогах савецкіх людзей у космасе. Рэжысёр спектакля К. Лужанская, мастацкае афармленне В. Наруцкага.

А. ДУБІНСКІ.

□ У Віцебскім гарадскім Доме культуры паказалі свае пастаноўкі артысты Ленінградскага тэатра аперэты. У іх рэпертуары: «Роз-Мары», «Марскі вузел», «Нітуш», «Вяселле ў Малінаўцы».

Гасцямі віцяблян будуць таксама артысты Ленінградскай і Маскоўскай эстрады, ансамблі лялек, камедыі і ліліпутаў.

Ф. РАМАШКА.

Незабыўны 1812-ы

БЕЛАРУСЬ СТАЛА ІМ РАДЗІМАЙ

Недалёка ад Мінска, сярод старадаўніх сосніў раскінулася ў нізіне невялікая вёска Курганы. Вёска як вёска, нічым не лепшая і не горшая за астатнія навакольныя. Адно толькі выклікае недаўменне: большая палавіна жыхароў носіць дзіўныя, не нашы прозвішчы — Шарпіо, Метэ, Безянсон.

Курганы пабудаваліся галоўным чынам у пасляваенныя гады. А да вайны побач была вёска Ляскоўка. Яе і насялялі жыхары, якія насілі гэтыя тры прозвішчы. Ляскоўка мела больш 200 двароў. Мясцовыя ўлады прапанавалі перасяліцца ляскоўцам крыху далей. Вось і з'явілася на раённай карце вёска Курганы.

Адкуль узяліся тут гэтыя дзіўныя прозвішчы? Дакладна ніхто не ведае, але з пакалення ў пакаленне перадаецца праўдападобная легенда.

...Верасень 1812 года. Напалеонаўскія войскі, канчаткова разбітыя на Бярэзіне пад Барысавам, галодныя, абшарпаныя ўцякалі на захад. А тры салдаты — Шарпіо, Метэ і Безянсон вырашылі застацца ў Расіі. Спачатку яны хаваліся ў лясах, елі што траплялася. Потым здаліся партызанам у палон, і іх, варожых ваякаў, не расстралялі, не павесілі. Напалеонаўскія салдаты напісалі прашэнне Аляксандру І — прасілі дазволіць ім жыць у Расіі. Праз некаторы час быў атрыман адказ: «Міласціва дазваляю». Салдаты раскінулі палаткі, пачалі выкарчоўваць лес, будаваць жыллё. І зноў на дапамогу прыйшлі тутэйшыя мужчыны і жанчыны, якіх Напалеон хацеў заняволіць: прыносілі ежу, адзенне, сякеры і пілы. Вось так і з'явілася Ляскоўка...

За праўдзівасць гэтага расказа цяпер тут ніхто не ручаецца. Але старэйшы жыхар Кургаоў Якуб Давыдавіч Метэ гаворыць, што пра гэта яму расказваў бацька. Дзеда свайго ён не памятае.

Жыве ў Курганах чацвёртае, а то і пятае пакаленне продкаў напалеонаўскіх салдат. Многія з іх не тое што звычаяў французскіх не ведаюць, нават двух слоў па-французску не скажуць. Але пагаварыце з імі, і кожны паведаміць вам што-небудзь цікавае.

Карл Іосіфавіч Метэ, былы сакратар партыйнай арганізацыі калгаса імя Леніна, а цяпер бухгалтар дарожна-будаўнічага ўпраўлення, з усмешкаю ўспамінае, як яго бацька выклікаў з Парыжа пастара каб хрысціць нованароджанага.

Іосіф Казіміравіч Безянсон — старшы рэвізор Мінскага тэрытарыяльнага вытворчага калгасна-саўгаснага ўпраўлення — добра памятае, як яго бацькі наладжвалі «гулянкі» на французскі манер — танцавалі ў драўляных чаравіках, зробленых сваімі рукамі. Спачатку танцуюць кругам, прытанцоўваючы чаравікамі, потым кідаюць іх у бок і далей танцуюць у шкарпэтках. А калі пачнуць бойку — зноў жа ў ход пускаюць драўляныя чаравікі.

— Жылі нашы продкі бедна. Пасагу не было — таму жаніліся на сваячках. Аднак народ быў вясёлы, таварыскі, — дапаўняе гэты расказ загадчык навучальнай часткі Бараўлянскай школы Казімір Юльянавіч Метэ. — Толькі паб'юцца, праз хвіліну цалуюцца, выпіваюць «на брудэршафт»...

Нашчадкі напалеонаўскіх салдат сваю Радзіму — Савецкі Саюз — уславілі працай і баявымі ратнымі подзвігамі. Яны ўдзельнічалі ў баях з фашысцкімі акупантамі на франтах, у партызанскіх атрадах і на падпольнай рабоце ў тыле ворага. Старшы сержант другога Беларускага фронту Іосіф Казіміравіч Безянсон дайшоў да Берліна і распісаўся на сценах рэйхстага. А бацька Іосіфа Казіміравіча ваяваў у партызанскім атрадзе. Карл Іосіфавіч Метэ абараняў маскоўскае неба ад ворага, у арміі ж у 1943 годзе ўступіў у партыю. Фелікс Людвігавіч Метэ, цяпер намеснік дырэктара падсобнай гаспадаркі ў Бараўлянах, быў схоплены фашыстамі і адпраўлены ў канцлагер.

Асобна хочацца спыніцца на Казіміры Юльянавічы Метэ. Ніколі не падумаеш, што гэты спакойны, невысокага росту, у акулярах, пажылы настаўнік рускай мовы і літаратуры ў гады вайны быў гразою для фашыстаў у акупіраваным Магілёве. Казімір Юльянавіч узначальваў камітэт садзеяння Чырвонай Арміі, які кіраваў дзеяннямі маладзёжных груп у горадзе. Гэты камітэт аб'ядноўваў каля 400 падпольшчыкаў. Дорага заплацілі б фашысты за галаву Метэ. Але ён быў няўлоўны, гэты настаўнік. Не выпадкова самі фашысты празвалі Магілёў «караючым горадам».

Цяпер далёка за межамі раёна славіцца сваёй працаю звеннявая калгаса «Перамога» Каладзішчанскага сельсавета Леаніда Шарпіо, добра працуе і рабочы друкарні выдавецтва «Звязда» Іван Карпавіч Метэ. Гэтыя прыклады можна павялічыць.

Нашчадкі салдат Напалеона моцна аселі на нашай зямлі, карэннямі ўраслі ў яе. Сваю Радзіму — вялікі Савецкі Саюз — яны гатовы, калі спатрэбіцца, адстайваць да апошняга дыхання.

Я. МАЗО.
Мінскі раён.

На малюнку эпізод бою. Грымяць артылерыйскія стрэлы. Сцелецца дым. На пярэднім плане два коннікі. Углядаемся ў аднаго. Пазнаём Напалеона. Гэта за ім спяшаюцца, узнімаючыся на ўзгорак, салдаты. Войска адступае. Падаюць забітыя. Вось і ўсё, што адлюстраваў мастак на маленькай гравюры. Пад малюнкам дата: 1814 год. З подпісу даведваемся, што аўтар малюнка мастак Скоці. Гравюру выканаў гравёр Кардэлі. Названа яна так: «Разбіццё Напалеона пры пераправе праз Бярэзіну 16—18 лістапада 1812 г.». Надрукавана гравюра ў Пецярбургу. Мінула шмат гадоў. І вось нядаўна гэты малюнак набыў Беларускі дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей.

Якая склалася сітуацыя на Бярэзіне ў тыя дні? Пра гэта расказваюць дакументы, што захоўваюцца ў Дзяржаўным ваенна-гістарычным архіве ў Маскве.

16 лістапада 1812 г. рэшткі арміі Напалеона падышлі да Бярэзіны. Засталося перайсці раку, за якой раскінуўся невялічкі гарадок Барысаў. Тут Напалеон меркаваў адпачыць ноч і, спаліўшы пераправы, адыходзіць на захад. Але тут былі пераблытаны карты захопнікаў. Напалеон з жахам даведаўся, што Барысаў заняты рускімі.

Так, у Барысаве быў корпус генерала Вітгенштэйна. А да вёскі Студзёнкі (што стаіць каля ракі, і дзе Напалеон меркаваў пераправіць войска) падыходзіў авангард генерала Уластава. У дзесяць гадзін раніцы пачалася апошняя бітва на рускай зямлі. Вось што пра яе гаворыць генерал Берг у сваім рапарце: «Уластаў з палкамі авангарда ўтрымліваў усе яго (Віктора) намаганні, але убачыўшы, што ён наступаў... прыслаў прасіць мяне, каб я з корпусам спяшаўся яго падмацаваць... Я ў той жа час накіраваў да яго 24 егерскі полк на правы фланг, паставіў батарэю з 12 гармат... якая дзейнічала супраць варожай батарэі, што абараняла дарогу да пераправы... Астатнія тры палкі... выставіў на левым фланзе... а рэзерв на правым нашым фланзе... Абодва нашы флангі былі адразу ворагам атакаваны, але палкоўнік Лукаў... не толькі ўтрымліваў моцную варожую атаку, але прагнаў яго за раку... Нашы батарэі дзейнічалі супраць ворага вельмі ўдала і хоць вораг некалькі разоў... кідаўся на нашы флангі, але заўсёды быў адкінуты...»

У гэты дзень бой праходзіў на абодвух берагах. Пакуль ішоў бой каля Студзёнкі, вялікі атрад захопнікаў увечары цішком пераправіўся праз раку ў другім месцы і кінуўся на ўцёкі. Гэты момант і адлюстраваў мастак Скоці.

НЕ ПА СЛУЖБЕ — ПА ДУШЫ...

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

тынкоўка абвалілася. Не ведае Ульяна, як далей ратаваць кнігі. А непадалёку пабудаваны цудоўны новы мураваны дом. Старшыня сельсавета Іван Мікалаевіч Еўстратчык як толькі пачыналася будаўніцтва абяцаў, што ў гэтым доме размесціцца бібліятэка. А закончылі будаваць і агледзеўся старшыня, што няблага тут сельсавет размясціць. Адразу памяшканне адпаведна пераплапанавалі: зрабілі кабінеты для старшыні і сакратара сельсавета і залу пасяджэнняў.

Не раз заходзіла ў аддзел культуры Ульяна Лаўрыновіч. А тав. Салаўёў бездапаможна разводзіць рукамі замест таго, каб схадзіць да сакратара райкома партыі Л. Рабініна і намесніка старшыні райвыканкома Д. Комара і разам вырашыць, нарэшце, лёс бібліятэкі. Бачыце, паставіць прынцыпова пытанне ў кіруючых раённых арганізацыях аб бібліятэцы смеласці не хапае ў загадчыка аддзела культуры, затое смеласці ў яго больш чым дастаткова, калі ён направа і налева «ўзнагароджвае» сваіх работнікаў вымовамі і папярэджаннямі.

Ці не таму бягуць без аглядкі работнікі культуры ў Бабруйскім раёне? За восем месяцаў ледзь не ў палавіны клубаў і бібліятэк памяняліся загадчыкі. Бо хто ж будзе працаваць, калі ў аддзеле культуры на ўзбраенне ўзялі словы: «вымова», «папярэджанне» і забылі, што ёсць яшчэ ў нашым лексіконе такія добрыя словы, як дапамога, выхаванне, чуласць і ўвага.

АЛЯКСАНДРА Паночык і яе муж Георгій Жыгала працавалі ў Дзмітровіцкім сельскім Доме культуры Камянецкага раёна. Зарэкамендавалі яны сябе здольнымі, ініцыятыўнымі работнікамі. Здавалася, што яшчэ трэба? Няхай сабе працуюць, множаць поспехі. Але ў аддзеле культуры вырашылі інакш: — У вас справы ідуць добра, дык навошта два работнікі? Няхай адзін ідзе працаваць у саўгасны клуб.

Цяпер Аляксандра Паночык засталася адна: кіруй і клубнай работай, і бібліятэкай, ды глядзі, каб кніга была даведзена да кожнага двара.

І чаму ўсё ў нас так робіцца: спраўляешся з абавязкамі, дык табе яшчэ дададуць. І выходзіць — у аднаго вунь колькі тых спраў, а ў другога — не густа. Загадчык клуба і лекцыі арганізуй, і канцэрты самадзейнасці наладжвай, і пра літаратурныя вечары і канферэнцыі чытачоў не забывай, ды каб наглядная агітацыя была на ўзроўні, каб кнігу чыталі ў кожным доме, каб на фермах і ў полі праводзіліся гутаркі.

А вось кінамеханік, касір, матарыст стаяць у баку ад культурна-масавай работы на вёсцы. Іх абавязкі надзвычай спрошчаныя — адкруціў фільм — і дахаты, прадаў ці не прадаў білеты — і так добра.

Ці нельга было б зрабіць так, каб і кінафікатары мелі якія іншыя нагрузкі, скажам, былі б кніганошамі, кіравалі якім-небудзь самадзейным гуртком ці клапаціліся пра наглядную агітацыю. А то справа дайшла да таго, што мала з'явілася на кінасеанс людзей, вінавацяць загадчыка клуба, бачыце, не арганізаваў гледача. Сам жа кінамеханік нічога не робіць, каб больш прыходзіла ў кіно і дарослых і дзяцей.

ЁСЦЬ яшчэ адна загана ў рабоце аддзелаў культуры. Сям-там любяць праводзіць так званыя інструкцыйныя нарады. І яны, відаць, патрэбны, калі да іх як след рыхтавацца. А як часцей за ўсё праходзіць падобны «інструктаж»? Першае слова атрымлівае загадчык аддзела культуры. Ён гаворыць аб задачах дня, гаворыць надзвычай аднастайна, агульна, ніводнай канкрэтнай думкі і прапановы. Яго прамова стракаціць такімі, прыкладна словамі: «трэба мабілізаваць», «скіраваць увагу», «дабіцца» і г. д. Прагаварыўшы гэтак з гадзіну, загадчык аддзела «закругляецца» і выцірае хусцінкай спатнелы лоб.

У зале цішыня, кожны апускае вочы. Ну, што тут скажаш, калі выклікалі ў аддзел нечакана і невядома нават, па якім пытанні. Найбольш вопытныя загадчыкі клубаў і бібліятэк дык хоць узялі з сабою апошнюю зводку «аб праведзеных мерапрыемствах», большасць жа і гэтага не зрабіла.

Выйсце з няёмкага становішча хутка знаходзіцца. Загадчык аддзела культуры проста па чарзе выклікае кожнага, хто прысутнічае на нарадзе, і пытае:

— Ну вось ты, Іванова, раскажы, што думаеш рабіць, якія мерапрыемствы за апошні час правяла?

— У нас за апошні час прачытана пяць лекцый, — дакладвае дзяўчына, а потым называе іх тэмы. — На іх прысутнічала (называецца лічба). А яшчэ ў нас ёсць тры стэнды, пяць плакатаў і г. д. (ідуць бясконцыя інвентарызацыйныя пералічэнні, чым багаты той ці іншы клуб). І ў заключэнне — аптымістычны прагноз: — Мы будзем і далей праводзіць лекцыі і даклады, канферэнцыі чытачоў, вечары перадавога вопыту. Зробім усё, каб памагчы працаўнікам вёскі...

І вось калі праслухаеш такіх 10—15 «рапартаў», як дзве кроплі вады падобных адзін да аднаго, зробіцца па меншай меры млосна і такая невыказная крыўда агорне за гэтых добрых людзей, якіх немаведама на што выклікалі ў раённы цэнтр.

Тым часам загадчык аддзела, яго намеснік, інспектар задаволены. У справаздачы можна запісаць, што правялі інструкцыйную нараду, якая «намеціла рад мерапрыемстваў па далейшаму ўздыму культурна-масавай работы на вёсцы, па прапагандзе...»

Фармалізм яшчэ моцна трымае ў сваім палоне некаторыя аддзелы і ўстановы культуры. Ён згубна ўплывае на дзейнасць нашых работнікаў культуры, адводзіць у бок ад магістральнай лініі жыцця.

НАША рэчаіснасць адкрывае работніку культуры неаглядныя прасторы для пошукаў, для творчасці. І чым больш у нас будзе неспакойных людзей, сапраўдных энтузіястаў, тым менш будзе месца для фармалізму, заспакоенасці. Культурна-масавая работа — самая жывая, творчая справа. Работнік культуры заўсёды павінен быць сярод людзей.

Дзярзанне, нязгасны творчы агеньчык гарыць у сэрцах лепшых работнікаў культуры рэспублікі. Ім — шырокую дарогу да сэрцаў будаўнікоў камуністычнага грамадства.

«Беларусь» гуляе няроўна.

Пачаўся асенні сезон

На раздарожжы

Васіль БУРНОСАЎ

ДАСЛЕДАВАННЕ ПІША ПАЭТ

НЯДАЎНА я прачытаў у газеце артыкул «Ці ўсё мы ведаем пра Скарыну?» — і само гэтае пытанне выклікала ў мяне яшчэ цэлы шэраг пытанняў падобнага ж характару. А ці ўсё мы ведаем пра выдатных дзеячоў беларускай культуры далёкага мінулага Сымона Буднага і Васіля Цяпінскага? А ці сапраўды ўдзельнічаў у паўстанні 1863 года Францішак Багушэвіч? А хто аўтар «Тараса на Парнасе»?

І яшчэ падумаў аб тым, што калі б падобныя пытанні ў адносінах да нашай роднай літаратуры можна было ставіць толькі да падзей далёкага гістарычнага перыяду, то тут яшчэ як быццам можна спаслацца на даўніну часу, на афіцыйныя перашкоды, што існавалі да Кастрычніка 1917 года, адносна вывучэння праблем культуры беларускага народа.

Але як ні дзіўна, а гэтае «ці ўсё мы ведаем?» узнікае і тады, калі мы звяртаемся да фактаў і падзей, удзельнікамі якіх былі людзі, якія зараз у росквіце сваіх жыццёвых і творчых сіл.

Сапраўды, што ведалі мы аж да апошняга часу аб літаратурным працэсе ў Беларусі ў першы паслярэвалюцыйны перыяд, у перыяд дваццатых, пачатку трыццатых гадоў? Грубейшыя парушэнні рэвалюцыйнай законнасці ў перыяд культу Сталіна мелі трагічны вынік для лёсу вялікага атрада нашых пісьменнікаў. На цэлыя дзесяцігоддзі была выкраслена і іх творчасць. Пасля выкрыцця культу асобы, калі неба стала чыстым над усімі прасторамі нашага жыцця, у тым ліку і над нівай літаратуры, у нас ужо нямала зроблена для ўзнаўлення аб'ектыўнай карціны літаратурнага працэсу. Тут перш за ўсё мае становучае значэнне выданне твораў рэабілітаваных пісьменнікаў, з'яўленне артыкулаў аб іх жыццёвым і творчым шляху.

Але для стварэння праўдзівай карціны жывога літаратурнага працэсу неабходны грунтоўныя, смелыя даследаванні аб сутнасці гэтага працэсу, аб тэндэнцыях яго развіцця. І ў гэтым плане на адно з галоўных месц высоўваецца праўдзівае, аб'ектыўнае асвятленне ўзнікнення і дзейнасці літаратурных арганізацый і груповак у Беларусі ад першых паслярэвалюцыйных год аж да стварэння Саюза пісьменнікаў БССР. «Маладняк», «Узвышша», «Полымя», БелАПП, пралетарска-сялянская літаратурная суполка «Пробліск», «Беларуская літаратурна-мастацкая камуна». За гэтымі назвамі — кіпенне і змаганне вялікіх грамадскіх і грамадзянскіх страсцей, барацьба, спрэчкі, непрымірымыя тэндэнцыі.

Аб літаратурных арганізацыях у нас часцей за ўсё маўчалі, а калі і ўспаміналі іх, дык толькі, каб яшчэ раз напомніць, што «Маладняк» ці «Узвышша» былі бог ведае чым. Аб'ектыўны аналіз падмяняўся грубай лаянкай.

Праўда, за апошні час нашы даследчыкі - літаратуразнаўцы зрабілі нямала ў аднаўленні ісціны адносна некаторых літаратурных з'яў. З прац Алеся Адамовіча, Навума Перкіна, Юліяна Пшыркова і іншых даследчыкаў чытач даведаецца шмат цікавага, праўдзівага, у тым ліку і пра літаратурныя арганізацыі «Маладняк» і «Узвышша».

Але хаця гэтыя і іншыя даследчыкі і звярталіся да літаратурных арганізацый дваццатых гадоў у Беларусі, іх працы ўсё ж не даюць усебаковага асвятлення гісторыі гэтых арганізацый, характарыстыкі творчасці іх удзельнікаў, не прасочваюць складанасці і супярэчлівасці, з якімі там падыходзілі да вырашэння ідэйна-грамадскіх і эстэтычных праблем.

А такі ўсебаковы аналіз дзейнасці гэтых арганізацый, добрасумленны і цвярозы, нам вельмі патрэбны, бо пакуль яго не будзе, у нас непазбежны крайнасці, пры якіх можна збіцца на замазванне ўсялякіх ідэйна-грамадскіх супярэчнасцей, на ўседараванне ідэалагічных памылак.

Увесь гэты роздум узнік у мяне пасля таго, як я прачытаў нядаўна выдадзеную кніжку Ніла Гілевіча пра арганізацыю «Маладняк» і маладнякоўскую паэзію.

З'яўляючыся сам паэтам, ведаючы законы развіцця паэзіі, яе месца ў чалавечым грамадстве, адчуваючы яе ў жывых, непасрэдных праявах, даследчык своеасабліва паказвае багатую спадчыну маладнякоўцаў.

Аўтар раскрывае грамадскія карэнні і вытокі «Маладняка» як адной з самых масавых літаратурных арганізацый, на долю якіх выпала высокая місія класці першыя цагліны ў велічны будынак літаратуры сацыялістычнага рэалізму.

Узнікненне «Маладняка» было заканамернай з'явай і яркім сведчаннем абуджэння талентаў з асяроддзя працоўных мас Беларусі. Аб значэнні і ролі «Маладняка» добра сказана ў прывітанні Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі ў 1926 годзе. «Самае каштоўнае ў «Маладняку» — гэта тое, — гаворыцца ў прывітанні, — што «Маладняк» з'яўляецца шырокай арганізацыяй, якая ўцягнула ў свае рады шмат рэвалюцыйных сіл рабочых і сялян, што ўся літаратурная і выхаваўчая праца «Маладняка» і маладнякоўцаў шчыльна ўвязваецца з палітычнай працаю і барацьбой рабочага класа і сялянства, камсамола, Камуністычнай партыі».

З кнігі Ніла Гілевіча мы даведаліся, які велізарны размах набыла дзейнасць «Маладняка» як па ўцягванню ў творчую работу здольных людзей з асяроддзя рабочых і сялян, так і па прапагандзе мастацкай літаратуры, палітыкі партыі. Аб вялікай папулярнасці «Маладняка» ў масах сведчыць хаця б той факт, што яго філіялы існавалі і праводзілі актыўную работу не толькі ва ўсіх гарадах і буйных раённых цэнтрах Беларусі, але нават і ў многіх вёсках.

Калі знаёмішся з імёнамі пісьменнікаў, якія ўваходзілі ў «Маладняк», то робіцца відавочным, што абсалютная большасць пісьменнікаў рэспублікі, творчая дзейнасць якіх распачыналася ў дваццатых гадах, выйшла з «Маладняка». Толькі тры чалавекі — Янка Купала, Якуб Колас і Цішка Гартны — не былі членамі «Маладняка». Бядуля ж адзін час быў маладнякоўцам.

За кожнай старонкай даследавання адчуваюцца горы адшуканага ў архівах, добра вывучанага і сістэматызаванага фактычнага і дакументальнага матэрыялу. Аўтар здолеў адабраць з гэтага матэрыялу цікавае і патрэбнае для аргументацыі. А гэта аргументацыя тут вельмі неабходна, бо Гілевіч першы з даследчыкаў з такой грунтоўнасцю і смеласцю пераацэньвае няправільна ацэненыя каштоўнасці. Хіба не цікава прачытаць прыведзеныя ў даследаванні вытрымкі з прамовы былога маладнякоўца Уладзіміра Дубоўкі на І Усебеларускім з'ездзе «Маладняка». Асабліва карысна пазнаёміцца з такімі з'явамі, бо людзям у саракавых і пяцідзесятых гадах убівалі ў вушы аб недаравальных грахах Дубоўкі. А Дубоўка ў сваёй прамове на з'ездзе «Маладняка» вельмі акрэслена, па-рэвалюцыйнаму вызначыў грамадскія пазіцыі гэтай арганізацыі: «Аснова маладнякоўскай паэзіі, компас — пралетарская ідэалогія. Ідэалагічна вытрыманы змест — правіла». Маладнякоўцы, падкрэсліваў Дубоўка, «павінны імкнуцца надалей дапамагаць сталёваму правадыру рабочых і сялян — Камуністычнай партыі ў будове сацыялізма, у будове сацыялістычнай культуры».

Гэтых высокіх грамадскіх прынцыпаў маладнякоўцы ў першыя гады строга прытрымліваліся, услаўляючы веліч сацыялістычнай рэвалюцыі, прыход на беларускую зямлю новага жыцця.

З аналізу творчасці арганізатара «Маладняка» Міхася Чарота, сатырыка Кандрата Крапівы (таго перыяду, калі ён уваходзіў у гэтую арганізацыю) і многіх іншых маладнякоўцаў відаць, што іх паэзія мела ярка выражаны грамадзянскі тэмперамент, што самі паэты настойліва шукалі новых выяўленчых сродкаў, імкнуліся ўдасканаліць сваё майстэрства.

У той жа час аўтар смела і бескампрамісна ўскрывае памылкі «Маладняка», якія выяўляліся, у прыватнасці, у пагардзе да культурнай спадчыны мінулага, сектанцтве, нежаданні сур'ёзна вучыцца. Цяпер нават смешна чытаць тое, што некаторымі маладнякоўскімі крытыкамі гаварылася ўголас і нават друкавалася на старонках часопіса «Маладняк». Няёмка за тую пампезную амбіцыю, з якой гэтыя крытыкі супрацьставілі слабыя, вучнёўскія вершы пачынаючых аўтараў класічным творам Янкі Купалы і Якуба Коласа. Паказваючы на пераканаўчых прыкладах, з якой цярплівасцю, педагагічным тактам Якуб Колас, Цішка Гартны, Змітрок Бядуля імкнуліся аберагчы маладнякоўцаў ад памылак, як трапна яны ўскрывалі безгрунтоўнасць і пустату іх «вірлівых неўтаймаваных пачуццяў», гучную рыфмаваную «бурапену», аўтар кніжкі правільна вызначае ролю старэйшых майстроў слова ў тагачасным літаратурным працэсе. «Пры гэтым вельмі важна падкрэсліць, — піша Гілевіч, — што Я. Купала, Я. Колас і іх паплечнікі—Ц. Гартны, Зм. Бядуля, Я. Журба, А. Гурло — пасля перамогі Кастрычніка сталі жывым увасабленнем традыцыі, увасабленнем пераемнасці і арганічнай сувязі двух перыядаў у развіцці беларускай нацыянальнай літаратуры — дарэвалюцыйнага і савецкага. Заадно з прадстаўнікамі маладога пакалення, якое распачало сваю творчую дзейнасць у гады рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, гэтым пісьменнікам выпала на долю закладваць асновы беларускай савецкай літаратуры — літаратуры сацыялістычнага рэалізму».

Асабісты вопыт паэта дапамог даследчыку ўбачыць, што за так званым наватарствам многіх маладнякоўцаў нярэдка стаялі рэакцыйныя буржуазныя плыні мастацтва, такія, як імажынізм, фармалізм. Калі ў першы перыяд дзейнасці «Маладняка» «бурлівы карнавал» іх пачуццяў, баявы, мажорны тон увасабляўся ў вершах, якія і да гэтага часу не страцілі свайго значэння, то ў далейшым гэты «бурлівы карнавал» мала-памалу траціць сваю энергію, ператвараецца ў «блакітную мляўкасць», у ноткі песімістычнага стогну, роспачы і енку.

Даследчык правільна ўскрывае прычыны крызісу маладнякоўскай паэзіі, з якога так нялёгка было выходзіць многім маладнякоўцам, асабліва такім, як Я. Пушча, А. Дудар, Ул. Хадыка, Т. Кляшторны. Вось як даследчык ускрывае прычыны крызісу ў паэзіі Алеся Дудара: «Пэўнае ажыўленне капіталістычных элементаў ва ўмовах нэпа, цяжкасці сацыялістычнага будаўніцтва, рабочае, будзённае «аблічча» новай рэчаіснасці на нейкі час пахіснула глебу пад нагамі паэта, выклікала разгубленасць і апатыю. Паэт не здолеў пранікнуць глыбока ў сутнасць жыццёвых працэсаў. Яму здавалася, што ўсё гераічнае, прыгожае, цікавае засталося ў мінулым, а цяпер толькі «сон залацісты», што «слепіць скронь», і пагэтаму «усё роўна ўжо — ці жыць ці перастаць».

Такое вытлумачэнне прычыны страты маладнякоўцамі «бурлівага аптымізму» вельмі правільнае як з гістарычнага, так і з псіхалагічнага пункту гледжання. Адсутнасць жыццёвага вопыту, ідэйнай загартоўкі, абмежаванасць сялянскай псіхалогіі не давалі магчымасці маладнякоўцам правільна разабрацца ў жыццёвых, штодзённых з'явах тады, калі перыяд «чырвонагвардзейскай атакі» на капітал скончыўся і наступілі звычайныя будні пераадолення неймаверных цяжкасцей, выкліканых вайной і разбурэннямі, арганізацыі народнай гаспадаркі.

У заключным раздзеле кнігі «Новая эпоха, новы свет, новы герой», аўтар паказвае, як таленавітыя паэты-маладнякоўцы пазбаўляліся ад сваіх памылак, творча перабудоўваліся. Вострая, прынцыповая крытыка грамадскасці, грандыёзныя перамогі на франтах сацыялістычнага будаўніцтва дапамаглі маладнякоўцам А. Александровічу, Ул. Дубоўку, А. Дудару, П. Глебку, Ул. Хадыку, А. Звонаку знайсці трывалую глебу для сваёй творчасці.

Мы ўжо гаварылі, што даследаванне Ніла Гілевіча смелае па сваіх вывадах, па крытыцы недахопаў у творчасці маладнякоўцаў. Але аўтар часам як бы пачынае раптам насцярожвацца, нават апраўдвацца за свае вывады. «Думаецца, — піша Гілевіч, — што мы не зрабілі памылкі, удзяліўшы столькі ўвагі тым нездаровым, хваравітым з'явам, што мелі месца ў маладой беларускай паэзіі дваццатых гадоў. Наадварот, было б памылковым замоўчваць іх або не прыдаваць ім значэння. Ігнараваць рэальныя факты, не лічыцца з імі — значыць сказіць праўдзівы малюнак развіцця беларускай савецкай паэзіі, паказаць яго ў няпоўным, аднабаковым асвятленні» (стар. 129).

І ўсё ж заўважаецца, што аўтар быў у ацэнцы некаторых фактаў настолькі асцярожным, што нават вырашыў не называць іх сваімі імёнамі ці проста абысці. Ён, напрыклад, нідзе не дае ацэнкі такім ідэйна-памылковым вершам Язэпа Пушчы, як «Лісты да сабакі». Абыходзіць ён і іншыя факты, з-за якіх у свой час былі бурныя дыскусіі, спрэчкі.

Дачытаўшы апошнія абзацы цікавай, пафасна напісанай кнігі «Акрылёная рэвалюцыяй», узбагачаны яе думкамі, доказамі, вывадамі, робіш вывад: як бы добра было, каб кожны даследчык паэзіі, з'яўляўся хоць у некаторай меры і паэтам.

Н. Гілевіч. «Акрылёная рэвалюцыяй». Выдавецтва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай адукацыі БССР. Мінск, 1962 г.

ЧАСОПІСЫ Ў ВЕРАСНІ

«ПОЛЫМЯ»

Верасвёўскі нумар часопіса адкрываецца нізкай вершаў Сяргея Грахоўскага. Паэзія прадстаўлена таксама паэмай Пятра Прыходзькі «Вішнёвы агонь» і вершамі Генадзя Кляўко, Мікалая Браўна (пераклад з рускай), Найдзена Вылчава (пераклад з балгарскай).

У нумары змяшчаецца п'еса А. Маўзона «Пад адным небам», працяг «Нататак партызана» А. Карпюка.

Да 80-годдзя з дня нараджэння Я. Коласа часопіс друкуе артыкул М. Лужаніна «Колас расказвае пра сябе».

У раздзеле «Літаратурныя партрэты» з артыкулам пра М. Васілька выступае Ул. Калеснік. Бібліяграфія ў нумары прадстаўлена рэцэнзіямі Я. Семіжона «Запрашэнне ў свет паэтычнага» і І. Кудраўцава «Агнём гартаваныя».

З публіцыстыкі ў нумары змешчаны нарыс В. Панамарова «Паразіты».

«МАЛАДОСЦЬ»

З мастацкіх твораў у дзевятым нумары «Маладосці» публікуюцца працяг рамана І. Навуменкі «Сасна ля дарогі», апавяданні М. Капыловіча, вершы Ул. Паўлава, Г. Бураўкіна, М. Лісоўскага.

Д. Бугаёў выступае з артыкулам, які прысвечаны 50-годдзю з дня нараджэння М. Танка.

Пад рубрыкай «На арбіту камунізма» друкуецца нарыс А. Сінілава «Людзі. іх будні».

Да 150-годдзя Айчыннай вайны 1812 года часопіс публікуе нататкі І. Клаза і А. Мартынава.

Раздзел «Навука і культура» прадстаўлены ў нумары рэпартажамі В. Говара «Салаўі будуць спяваць» і Ул. Юрэвіча «Горад кнігі».

Змяшчаюцца таксама ў часопісе пісьмы Якуба Коласа.

Пад рубрыкай «З блакнота падарожніка» друкуюцца нататкі В. Цімафеевай «Довиждане, България! — Да пабачэння, Балгарыя!»

Ёсць у нумары і раздзел гумару і сатыры, у якім змешчана гумарэска А. Шашкова «Тонкі разлік».

Новыя дакументы пра М. І. Глінку

У Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Беларусі ў паперах канцылярыі віцебскага, магілёўскага і смаленскага генерал-губернатара выяўлена справа аб выдачы заграянічнага пашпарта Міхаілу Іванавічу Глінку, які адпраўляўся ў заграянічнае падарожжа.

Час пакінуў на дакументах прыкметныя сляды, пажоўкла папера, месцамі выцвілі радкі. Але справа выклікае вялікае хваляванне: у ёй верагодныя звесткі, звязаныя з імем нашага вялікага суайчынніка, музыка якога захапляе сэрцы мільёнаў людзей.

Для атрымання пашпарта Глінку прыйшлося разам з прашэннем прадставіць пасведчанне родных і ўплывовых знаёмых аб тым, што «адстаўны тытулярны саветнік Міхаіл Іванаў сын Глінка ніякіх спраў не мае, пад судом і следствам, а таксама вінаватым нікому не значыцца, таму, згодна з жаданнем яго, можа бесперашкодна адправіцца для вылячэння апанаванай яго хваробы ў чужыя краі тэрмінам на тры гады». На асобным лісце прадстаўлена з засведчаным подпісам смаленскага віцэ-губернатара апісанне вонкавага выгляду Глінкі: «Год—25, рост малы, валасы і бровы чорныя, вочы карыя, нос, рот і падбародак умераныя, твар белы, на левым павеку невялікая бародаўка і віхор на правым баку галавы».

У першай заграянічнай паездцы Міхаіла Іванавіча суправаджаў прыгонны яго бацькі Аляксей Ульянаў. Глінка даў асобную распіску ў тым, што «прыгонны чалавек Аляксей Ульянаў вернецца абавязкова ў Расію, у адваротным жа выпадку падвяргаю сябе законнай адказнасці з тым толькі, калі не напаткае яго па дарозе хвароба або сама смерць».

У канцы сакавіка 1830 года генерал-губернатар віцебскі, магілёўскі і смаленскі данёс «яго імператарскай вялікасці», што 17 сакавіка 1830 года «адстаўному тытулярнаму саветніку Міхаілу Іванаву сыну Глінку, які адпраўляецца для вылячэння сваёй хваробы ў Германію і Італію з прыгонным бацькі свайго дваровым чалавекам Аляксеем Ульянавым з вяртаннем адтуль у Расію на месца пражывання, тэрмінам на тры гады адпраўлен заграянічны пашпарт».

Праз тры гады пасля заканчэння тэрміну гэтага пашпарта Глінка, стан здароўя якога працягваў заставацца дрэнным, звярнуўся да улад з просьбай выдаць новы заграянічны пашпарт на два гады. У справе ёсць медыцынскае заключэнне ўрача Малфаці, заверанае сакратаром пасольства, аб неабходнасці далейшага знаходжання Глінкі за граніцай. 5 лістапада 1833 года Міхаілу Іванавічу быў выдадзен заграянічны пашпарт за № 1829 тэрмінам на два гады. Аднак раптоўная смерць бацькі прымусіла яго вярнуцца ў Расію.

У ліпені 1834 года М. І. Глінка вярнуў гэты пашпарт у канцылярыю генерал-губернатара з просьбай выдаць новы. У справе захаваліся пашпарт, які на працягу некалькіх месяцаў знаходзіўся ў Глінкі, і прашэнне.

Заканчваецца справа прашэннем маці кампазітара генерал-губернатару аб вяртанні «атэстата, выдадзенага сыну пры звальненні з канцылярыі шляхоў зносін ліпеня 28 дня 1828 года».

(БЕЛТА).

Выйшлі з друку

У Дзяржаўным выдавецтве Беларусі выйшлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі мастацкай і музычнай літаратуры:

ЯКУБ КОЛАС. Збор твораў у дванаццаці тамах. Том 6. Новая зямля. Сымон-музыка. Падрыхтоўка тэкстаў і каментарыі М. Мушынскага. Мастак Г. Клікушын. Тыраж 3.100 экз., стар. 540. Цана 1 руб. 68 кап.

ЯНКА БРЫЛЬ. Працяг размовы. Апавяданні, замалёўкі, нарысы. Мастак П. Калінін. Тыраж 7 тыс. экз., стар. 224. Цана 20 кап.

МІХАСЬ МАШАРА. Мая азёрная краіна. Выбранае. Прадмова Н. Гілевіча. Мастак В. Харэўскі. Тыраж 3.500 экз., стар. 492. Цана 98 кап.

МІКОЛА КОРЗУН. Жывы куток. Апавяданні. Для малодшага ўзросту. Малюнкі М. Апекунова. Тыраж 10 тыс. экз., стар. 32. Цана 5 кап.

РЫГОР ХАЦКЕВІЧ. Наш пяты клас. Вершы. Для сярэдняга ўзросту. Мастак П. Уласевіч. Тыраж 8 тыс. экз., стар. 40. Цана 7 кап.

АЛЯКСЕЙ ПЫСІН. Матылёчкі-матылі. Вершы. Для малодшага ўзросту. Мастак Л. Замах. Тыраж 8 тыс. экз., стар. 32. Цана 4 кап.

І. БАХ. Маленькія прэлюдыі і фугі. Для фартэпіяна. Рэдакцыя К. Чэрні. На рускай мове. Вокладка В. Жыжэнкі. Тыраж 10 тыс. экз., стар. 48. Цана 71 кап.

К. ЧЭРНІ. Школа бегласці для фартэпіяна. Сшытак 1-ы. Мастак Ф. Навікоўскі. Тыраж 10 тыс. экз., стар. 24. Цана 29 кап.

Д. КАМІНСКІ. Тры п'есы для фартэпіяна. На тэмы беларускіх народных песень. Мастак А. Лісічнікаў. Тыраж 2.500 экз., стар. 16. Цана 20 кап.

ВЕНГЕРСКІЯ НАРОДНЫЯ КАЗКІ. Для сярэдняга ўзросту. Пераклад з рускай мовы І. Сакалоўскага. Малюнкі І. Някрасава. Тыраж 9 тыс. экз., стар. 188. Цана 49 кап.

А. БАГАТЫРОЎ. Рамансы. Словы Я. Купалы. Мастак А. Лісічнікаў. Тыраж 500 экз., стар. 32. Цана 49 кап.

П. ПАДКАВЫРАЎ. Прэлюдыі для фартэпіяна. Мастак А. Лісічнікаў. Тыраж 2 тыс. экз., стар. 16. Цана 22 кап.

Пасля таго, як выступіла наша газета

25 мая г. г. у газеце «Літаратура і мастацтва» быў змешчан артыкул «Ордэр на знявагу». У ім гаварылася аб кепскіх кватэрных умовах, у якіх жыў удзельнік Айчыннай вайны, віцебскі шафёр, інвалід П. М. Бруеў, а таксама расказвалася пра бюракратычную цаганіну, з якой тав. Брueву давялося сутыкнуцца пры вырашэнні яго жыллёвага пытання ў Акцябрскім райвыканкоме г. Віцебска.

Віцебскі абком КПБ пасля надрукавання артыкула даручыў выканкому гарсавета, улічваючы кепскае здароўе т. Бруева, тэрмінова прадаставіць яму і яго сям'і асобную кватэру. Рэдакцыя атрымала пісьмо ад сакратара выканкома гарсавета Н. Красноўскага, у якім паведамляецца, што тав. Бруеў атрымаў кватэру з двух пакояў.

Аркадзь МАРЦІНОВІЧ

КАРОТКІЯ АПАВЯДАННІ

Падслуханыя гісторыі

Стары і малады

На лаўцы ў скверы сядзелі двое мужчын. Калі я глянуў на аднаго і на другога, дык адразу падумаў: «Што іх звяло быць разам?» Вельмі ж не падобныя, супрацьлеглыя яны.

Адзін — ужо ў гадах, трохі таўставаты, сціпла апрануты; у выразе яго твару мне здалося нешта трагічнае, нязбытнае; от прамільгне на ім ветлая, прыязная ўсмешка і ў адно ж імгненне, як пасля нейкай канвульсіі, твар стане суровы, нават страшны, але зноў жа — на адно толькі імгненне... Гэты выраз твару яшчэ больш старыў чалавека.

Другі — юнак з кудлатай шавялюрай і з паклычанай папяросай на пагардліва адтапыранай ніжняй губе; ён заклаў нагу на нагу, адкінуўся на спінку лаўкі, як быццам разлёгся недзе дома на мяккай канапе.

Я стаў рабіць здагадкі пра лёс чалавека з трагічным тварам; мабыць, ён перажыў гора, можа, страціў некага блізкага?

У гэты час па алеі прайшла дзяўчына з такіх, пра каго гавораць: «Кроў з малаком».

Чалавек з трагічным тварам правёў яе позіркам і міжволі ўскпікнуў:

— Ах, якая слаўная!..

Юнак таксама не прамінуў глянуць на дзяўчыну, але ў адказ свайму субяседніку прамовіў:

— А я дык падумаў: якая яна будзе праз дваццаць год? Худая, як трэска, ці тоўстая, як бочка?..

Чалавек з трагічным тварам глянуў на юнака, сказаў:

— Ты, брат, старэй за мяне...

І мне чамусьці стала радасна за гэтага чалавека, што ён не страціў захаплення харастаўм, а значыць, і жыццём.

Паэт

Праслаўлены старшыня аднаго беларускага калгаса прыехаў на далёкі чарнаморскі курорт.

Гэта было на мяжы восені і зімы.

Я сустракаў на курортах і прафесараў, і міністраў, і паэтаў, іх, вядома, паважалі; пагутарыць з імі адпачываючыя любілі, але ніколі не бачыў я, каб да каго так гарнуліся людзі, як да гэтага старшыні калгаса. Толькі ён прысядзе ў фае ці на лаўцы ў парку, як ужо яго абкружыць цэлы натоўп.

І пачыналася гутарка, якая пагражала сарваць працэдуры многім хворым...

Вы думаеце, гутарка ішла пра хваробы ці лекі? Ці мо, думаеце, вострыя курортныя анекдоты забаўлялі людзей?..

От слухаю аднойчы:

— Калгас — гэта такі арэшак, які не лёгка раскусіць. Трэба не толькі ўмець, але і жадаць. І любіць зямлю. А зямля — яна, як дзяўчына, ухажора жадае. Але калі дзяўчыну можна ашукаць (знаходзяцца такія спяцы!), адну — ласкай, другую — хітрасцю, то зямлю не ашукаеш; ёй — дай, што трэба, тады толькі і яна дасць спаўна. А ў некаторых жа калгасах ёсць такія палеткі, што за многія гады ўгнойваліся хіба толькі жаўранкамі з неба...

Старшыня гаворыць няспешна, зусім ціха, але яго ўсе добра чуюць, бо ніхто і не варухнецца, як бы затаіўшы дыханне.

Я слухаю і думаю аб прыкмеце нашага часу: аб усенароднай увазе да сельскай гаспадаркі. І яшчэ — лаўлю сябе на думцы, што мне хочацца назваць гэтага мудрага і моцнага духам чалавека паэтам. Бо ўзняць, выпеставаць калгас, які славіцца на ўсю краіну, — гэта ж вялікае мастацтва, гэта ж праца, і талент, і натхненне.

Што каму

У Дзень Перамогі мне выпала быць у дарозе.

У маленькі паштовы самалёцік нас села пяцёра: адна жанчына з яшчэ прыкметнымі слядамі былой пекнаты і чацвёра мужчын. Усе незнаёмыя. Праўда, мне адразу здалося, што жанчыну я некалі недзе бачыў.

У дарозе людзі паводзяць сябе па-рознаму: хто пазірае ў акно, хто ўнурыцца ў чытанне, а хто не можа маўчаць і з незнаёмымі. Урэшце, асвойтваюцца хутка. Так было і ў нас.

Чалавек сярэдніх год, з пратэзнай рукой у чорнай скуранай пальчатцы, дастаў газету, сказаў, прабягаючы вачыма першую старонку:

— Эх, гасцяваць бы цяпер, а не ў дарозе быць. Дзень жа які!..

І, мабыць, кожны з нас прыгадаў вайну, 1945 год, 9 мая...

Сівенькі дзядок у вялізных рагавых акулярах з уздыхам адклікнуўся:

— Не забыць, як чакалі таго дня... Чакалі дні і ночы, год за годам...

— Цяпер часам і не верыцца, што можна было перажыць такую вайну... І колькі людзей не перажыло...—Гэта азваўся трэці мужчына, у светлым капелюшы, са шрамамі на шчацэ і на шыі.

— Затое ж і свята было! Усюды! — сказаў я, успамінаючы вуліцы і плошчы таго дня, што нагадвалі мора людской радасці.

— Ну і цалаваліся ж тады, божа мой! — усклікнула жанчына.

«Што каму ўспамінаецца», — падумаў я і ўжо не сумняваўся, што сапраўды бачыў гэтую жанчыну восенню цяжкага 1942 года ў далёкім рускім гарадку Вязнікі, дзе я ляжаў у шпіталі. Яна тады была маладая і ўкрадкам, прыцемкамі прыходзіла да агароджы шпіталя, і мы, хто ўжо падужэў, падлячыў свае раны, куплялі часам у яе гарэлку. Прадавала яна не танна, здорава зарабляла на гэтым, але ж хіба ў такі час мы маглі шкадаваць грошай...

«Так, што каму», — яшчэ раз у думках сказаў я, і мне не хацелася прызнавацца гэтай жанчыне, што я яе ўспомніў.

Сяброўкі

Таня і Нэля вучыліся разам у інстытуце і цяпер настаўнічаюць у адным горадзе. Яны сябравалі, часта наведвалі адна адну, хадзілі разам у кіно ці ў тэатр.

І вось яны згаварыліся паглядзець новы фільм. Таня купіла білеты і чакае. Нэлі няма. Так і не прыйшла. Таня занепакоілася, падумала, можа, што здарылася з Нэляй не пайшла і сама ў кіно, а накіравалася да Нэлі. Дома Нэлі не было.

Назаўтра Таня звоніць па тэлефоне Нэлі ў школу, пытаецца:

— Дзе ты дзелася ўчора, чаму не прыйшла?

— Ведаеш, Танюша, мяне запрасіла ў кіно Вераніка Аляксандраўна, я з ёю хадзіла...

Вераніка Аляксандраўна — завуч школы, дзе працуе Нэля.

Таня, нічога больш не сказаўшы, павесіла трубку.

Канец дружбы

Паўлік і Аленка жывуць у адным доме. Яны і ўзросту аднаго: восенню пойдуць у першы клас. Дружба ў іх даўняя і моцная. Дом вялікі, стокватэрны, дзяцей — поўны двор, а Паўлік і Аленка найчасцей разам, ніхто ім больш не трэба.

І вось аднойчы Паўлік выходзіць на двор, Аленка стаіць ля пад'езда, Паўлік абмінае яе, адварочваючы галаву, хмурачы бровы. Я падыходжу, ціха пытаюся ў яго:

— Чаму ж ты, Паўлік, не азваўся да Аленкі? Ты ўжо не дружыш з ёю?

Ён схапіў мяне за крысо пінжака, пацягнуў, каб я нагнуўся, і зашаптаў мне на вуха:

— Ты ведаеш, што яна зрабіла?! Яна ў глуханямога спыталася: «Скажыце, колькі часу?» Хоць ведала, што ён глуханямы... Яна ж насміхалася над ім, праўда ж?..

Чужыя браты

Максім Біруля пасля дваццаці гадоў службы на фронце вярнуўся ў родны горад. Тут у яго жыве брат Валерыян. Вядома, што Максім спыніўся ў брата. Але ўжо назаўтра стаў шукаць кватэру.

Я ведаў, што ў Валерыяна вялізны свой дом, і здзівіўся, што Максім нават і не пагасціў як след у роднага брата.

— Разумееш, не магу, — расказваў Максім. — От гаворым мы з ім аб жыцці-быцці, я і кажу, што трэба недзе прыпынак шукаць. «А ты ў мяне пакуль начуй»,— адказвае Валерыян. Разумееш: не жыві, а начуй! — Максім памаўчаў хвілінку і закончыў так: — Ну, ды я не з-за слова, хоць паганае слова таксама можа ўзбунтаваць кроў. Разумееш, убачыў, як жыве чалавек. Не на заробленыя грошы. Ён гандляр, ты ж ведаеш. А дом свой абгарадзіў высокім парканам, нават нідзе дзірачка не свіціцца. І гэта мне матросу, за такім парканам жыць? Амба!..

Мастацтва — у быт!

ЗА СЦЯНОЙ АБЫЯКАВАСЦІ

Нядаўна ў газеце «Літаратура і мастацтва» была надрукавана заметка «Прывітанне з Крыма», у якой крытыкаваліся пошлыя і безгустоўныя рэчы, што ў якасці сувеніраў і мастацкіх вырабаў прапануюць пакупнікам кіёскі і магазіны «Белювеліргандлю». Рэдакцыя папрасіла выказацца наконт гэтага дырэктара «Белювеліргандлю» К. Пячонка. У сваім артыкуле «Што падарыць на ўспамін» («Літаратура і мастацтва» № 63 г. г.) яна зрабіла шмат заўваг упраўленню мясцовай прамысловасці і іншым установам. Газета вырашыла вярнуцца да пачатай размовы, але павесці яе шырэй — не толькі аб продажу сувеніраў.

Чаму ў заняпадзе знаходзіцца ў Беларусі наогул дэкарацыйна-прыкладное мастацтва, што перашкаджае яго развіццю, якія творчыя і арганізацыйныя праблемы хвалююць мастакоў, спецыялістаў, гаспадарнікаў, што працуюць у гэтай галіне, чаму так мала выпускаецца ў нас прыгожых, сучасных высокамастацкіх бытавых вырабаў, — вось тэмы размовы, прыняць удзел у якой рэдакцыя запрашае чытачоў, мастацкую і пісьменніцкую грамадскасць, работнікаў гандлю.

Алег СУРСКІ

Гэта вельмі старая і сумная гісторыя. Лагодныя словы і артыкулы, нават навуковыя дысертацыі і гучныя пастановы,— колькі ўсяго гэтага было прысвечана праблемам беларускага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва! І ўсё марна.

Сёння толькі па літаратуры ды музейных экспазіцыях, дзе яшчэ захаваліся славутыя слуцкія паясы, цудоўныя палескія палáсы і іншыя вырабы народнай творчасці, ведаем мы аб майстэрстве беларускіх ганчароў і ткачых, токараў і разбяроў, вышывальшчыц і інкрустатараў.

Пагардлівыя адносіны да народных мастацкіх промыслаў, якія культываваліся на працягу многіх год, падвядзенне саматужнай творчасці пад катэгорыю прыватнага прадпрымальніцтва з усімі адсюль вынікамі звялі на нішто народны вопыт у гэтай галіне. Няўдалыя спробы аб'яднання народных майстроў у арцелі пад кіраўніцтвам неспрактыкаваных кіраўнікоў, неразумная фінансавая палітыка без уліку творчай спецыфікі такіх арцелей нівеліравала мастацкія індывідуальнасці, адбівала ахвоту да творчасці наогул. Патрабавалася выкананне планаў і толькі планаў, і яны выконваліся любымі сродкамі, аж да пераходу на выраб замест мастацкіх рэчаў упаковачных скрынак і мяшкоў, чым уласна і пачалі займацца многія такія арцелі.

У выніку жывыя мастацкія традыцыі народа ў нас цяпер не захаваліся. Майстэрства народных умельцаў забыта. Новыя ж кадры мастакоў-прыкладнікоў у рэспубліцы не ствараліся і не выхоўваюцца па-сапраўднаму да сённяшняга дня. Нельга ж на вячэрнім дэкаратыўным аддзяленні пры тэатральна-мастацкім інстытуце, якое адкрылася ў мінулым годзе, сур'ёзна падрыхтаваць такія кадры, калі ў інстытуце няма ні здавальняючай тэхнічнай базы, ні дастатковай колькасці спецыялістаў-выкладчыкаў.

Здавалася б, каму ў першую чаргу, як не Саюзу мастакоў і Мастацкаму фонду БССР, узяць пад свой кантроль развіццё мастацкай прамысловасці рэспублікі, забяспечыць яе вопытнымі мастакамі-прыкладнікамі. Хтосьці з вялікіх мастакоў гаварыў, што стан дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ў краіне, больш чым іншае мастацтва, з'яўляецца вымяральнікам мастацкай культуры народа. Чаму ж тут мы павінны вылучацца бескультурнасцю? Чаму вырабы для ўпрыгожвання быту павінны заставацца ў нас па-за сучасным мастацтвам?

Чым жа, наогул, займаюцца Мастацкі фонд БССР і Саюз мастакоў у гэтай галіне?

Вось ужо некалькі год існуюць пры Мастацкім фондзе керамічны і ткацкія цэхі. Але створаны яны былі без яснага прызначэння, без бачання перспектывы іх развіцця. Адным словам, створаны, як пячэцца першы блін, — камяком. У непрыстасаванае, цеснае памяшканне па вуліцы Някрасава ўцягнулі велізарныя драўляныя прадзедаўскія ткацкія станкі з ручным прыводам, набралі штат ткачых і назвалі гэта цэхам мастацкага ткацтва. Пра тое, што ў цэх трэба хоць бы падвесці сілавы ток, што не заўсёды ж станкі будуць прыводзіць у рух нагамі і рукамі, а выкарыстае ж хто-небудзь такое дасягненне часу, як электраматор, — проста не падумалі. Не падумалі таксама і пра неабходнасць каналізацыі для фарбовачнай лабараторыі, нават пра самую лабараторыю забыліся.

Цэхам мастацкай керамікі назвалі непрыстасаваную, нязручную печ для абпалу гліны ў падвале з-за чаго да гэтага часу ідзе вайна з пажарнікамі, і пакой, застаўлены стэлажамі ды некалькімі ганчарнымі кругамі, што прыводзяцца ў рух тым жа спосабам — нагамі. Пра астатняе зусім не паклапаціліся. Не забыліся толькі «спусціць» цэхам план, прызначыць кіраўніцтва імі. Але час ішоў, кіраўніцтва мянялася і неяк так атрымлівалася, што і Саюз мастакоў і Мастацкі фонд лічылі за лепшае замест ролі клапатлівых бацькоў новага дзіцяці адыграць ролю нядобрых айчымаў. Замест таго, каб развіваць мастацкую вытворчасць, на яе шляху ставілі розныя камяні. Нядобразычліўцаў было шмат, і камяні выраслі ў глухую сцяну абыякавасці да дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Ва ўсякім разе, новаму кіраўніцтву фонду і дырэктару майстэрань, якія вырашылі ўсё ж прыслухацца да голасу крытыкі і выправіць становішча, не так лёгка разбурыць гэтую сцяну.

Я прыйшоў у майстэрню ў самы разгар перабудовы і, хочучы пагаварыць з мастакамі-керамістамі і ткачамі, знайшоў іх зусім не за творчай работай. Фёдар Зільберт і Генадзь Гаркуноў, з дапамогаю начальніка цэха, сваімі рукамі мянялі цагляную кладку печы, што абвалілася. Аказалася, што дырэкцыя фонду пашкадавала сродкі, каб запрасіць спецыялістаў-муляраў, і мастакам давялося ўзяцца за справу самім. Што ж, энтузіязм, як кажуць, справа добрая. Але ці не занадта часта толькі на адным энтузіязме спрабуюць узняць прыкладное мастацтва праўленне фонду і кіраўніцтва Саюза?

Прыгадваю сустрэчу з Зільбертам, які бегаў па горадзе ў пошуках электраспіралі для муфельнай печы, як спрабаваў ён пераканаць дырэктараў мінскіх магазінаў пазнаёміцца з вырабамі цэха і пусціць іх у продаж. Але ці мастаку займацца гэтымі нятворчымі справамі? У фондзе ж ёсць штатныя агенты па распаўсюджванню прадукцыі і набыццю заказаў.

Могуць сказаць, што гэта дробязі. Але яны характэрныя, як тыповая яшчэ адна дэталь з гэтай жа галіны. Неяк адзін з упаўнаважаных па распаўсюджванню прадукцыі арганізаваў выгадны заказ... на выраб 15 тысяч керамічных плявальніц. І што вы думаеце, кіраўніцтва фонду клюнула было на спакусу і керамічная майстэрня ледзь не спыніла творчую работу дзеля выканання выгадных плявальніц.

Творчасць і плявальніцы... Штосьці сімвалічнае ёсць у іх узаемасувязі. І гэта датычыць не толькі ўнутрысаюзных, унутрыфондаўскіх спраў. Як я ўжо гаварыў, новае кіраўніцтва фонду і секцыя прыкладнікоў сур'ёзна заклапочаны становішчам у беларускім дэкаратыўна-прыкладным мастацтве і мае намер штосьці рабіць для паляпшэння справы. Паслана хадайніцтва аб перадачы фонду з балансу на баланс ткацкай фабрыкі «Прагрэс», якая нядрэнна абсталявана, але выпускае немастацкую прадукцыю па старых узорах нямецкіх дываночкаў, а таксама перадаць Івянецкую ганчарную майстэрню, якая спецыялізуецца на вырабе гаршкоў. У гэтым ёсць сэнс, бо без тэхнічнай базы, без сродкаў немагчыма развіваць вытворчасць, у тым ліку і мастацкую. Але дужа ж павольна і часам нядобразычліва разглядаецца гэтае пытанне ў розных інстанцыях. Упраўленне мясцовай прамысловасці, у падначаленні якога знаходзяцца гэтыя прадпрыемствы, становіцца на дыбы. Яго падтрымлівае Мінскі гарсавет, які ажыццяўляе, так сказаць, ідэйнае кіраўніцтва фабрыкай. Не згаджаецца Міністэрства фінансаў — прадпрыемствы выконваюць сякі-такі фінансавы план, даюць накапленні і з імі шкада расставацца. А калі перадаць фабрыкі фонду— накапленні пойдуць ужо па іншай графе. Крыўдна як-ніяк!

Ды кіньце, таварышы, не ў графах жа справа! Дзяржава ў нас адна і інтарэсы адны — агульнанародныя! І ў нашых агульных інтарэсах умацаваць тэхнічную базу мастакоў. Ім якніяк бліжэй па духу мастацкая вытворчасць, відней, што добра і што дрэнна ў гэтай галіне. А ў вас справы, што ні кажыце, дрэнныя, немастацкую, безгустоўную прадукцыю даяце вы народу, не памагаеце эстэтычнаму выхаванню людзей. Мастакоў жа гэтаму вучылі, выдаткавалі на іх дзяржаўныя сродкі. Вярнуць бы гэтыя сродкі старыцаю народу, даць людзям прыгожыя, высокамастацкія вырабы, якія аздабляюць наша жыццё! Ды голымі рукамі гэтага не зробіш. І атрымліваецца недарэчнасць. Абсталяваныя прадпрыемствы знаходзяцца ў падпарадкаванні людзей, якія нічога агульнага не маюць з творчасцю, а мастакі высякаюць боскія іскры дзедаўскім спосабам — крэменем аб крэмень. Ствараюць яны эталоны, узоры, зацвярджаюць іх на мастацкіх саветах, любуюцца імі людзі на выстаўках. Ды што за карысць з гэтага. Вось выканаў ткацкі цэх заказ на выраб дэкаратыўнай тканіны—парцьер і заслоны для актавай залы тэхналагічнага інстытута. Зрабілі яго па эскізах мастакоў. І атрымалася прыгожа, добра, сучасна і нават не дорага, хоць і рабілася ўсё ўручную. Не тое, што плюшавае мяшчанства, якое красуецца яшчэ ў многіх установах на вокнах, нагадваючы пра бабульчыны часы. Але з якой цяжкасцю ўсё гэта далося! Ляп нагою — у адзін бок ляціць чаўнок, ляп яшчэ раз—у другі. Тры метры за дзен «наляпваюць». І смяюцца ткачыхі — мы ляпаем нагамі, а кіраўніцтва лыпае вачыма. Але тут не да жартаў. Колькі яшчэ ім давядзецца «ляпаць», калі трэба выконваць новы, вялізарны і цікавы заказ — комплекснае афармленне Мінскага Палаца піянераў, дзе сучасным ільняным дэкаратыўным тканінам адводзіцца вялікае месца.

А хіба адмовіліся б мы з вамі ўпрыгожыць інтэр'еры свайго жылля дэкаратыўнымі сучаснымі вырабамі? Але дзе там! Як кажуць, «выкінуў» цэх нядаўна 50 метраў парцьераў у салон-магазін — прыгожых, танных і ўмомант усе разабралі. А гэта амаль паўгадавая прадукцыя для масавага ўжытку.

Не разгуляешся. Да таго ж у цэху няма сваёй фарбавальні, даводзіцца бегаць на іншыя прадпрыемствы і прасіць «дазвольце пафарбаваць!» Дзякуй богу, дазваляюць. Але ж работы трэба весці творчыя, эксперыментальныя, колеры і афарбоўкі даводзіцца часта мяняць.

Не лепшыя справы ў керамістаў. Праўда, адрамантавалі яны свае печы. На стэндзе з'явіліся новыя, прыгожыя ўзоры дэкаратыўных вырабаў, эталоны сувеніраў. Гэта творчыя работы. Але трэба выконваць і план,— ідуць заказы з Масквы, дзе, дарэчы сказаць, хутчэй можна купіць беларускія керамічныя вырабы, чым у Мінску, трэба нешта даць і ў наш салон-магазін. Завалены стэлажы ў майстэрні яшчэ не абпаленай глінаю, што сабралася за час прастою, цесна тут, майстрам нават няма калі астудзіць абпаленую гліну. Калі ж займацца творчасцю, дзе прытуліць мастакоў, якія жадаюць паспрабаваць сябе ў кераміцы? Ходзяць, просяць яны— то адліць форму патрэбна, то абпаліць эталон, бо мастацкі савет не зацвярджае ўзораў па эскізах як у іншых галінах творчасці.

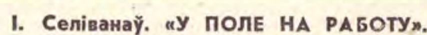
Дарэчы кажучы, і Міністэрства культуры, якое магло б аддаваць больш увагі мастакам-прыкладнікам, ставіцца да іх абыякава. Чаму, напрыклад, з жывапісцамі і скульптарамі заключаюцца дагаворы па эскізах, а ад прыкладнікоў патрабуюць абавязкова гатовых вырабаў у матэрыяле? Ім гэта зрабіць не так-то лёгка, для гэтага патрэбны і печы і станкі. Ды і аплачваць творчасць прыкладнікоў трэба было б больш разумна. Вось зрабіла адна маладая мастачка вельмі сімпатычную дэкаратыўную статуэтку з керамікі. Аплата яе вагаецца па расцэнках ад 20 да 30 рублёў. Але паколькі прадставіць узор трэба абавязкова ў матэрыяле і зрабіць усё гэта за свой кошт — палавіна ганарару ідзе на аплату фармоўшчыкаў і іншыя выдаткі.

Не, гэта не меркантыльны падлік. Працу прыкладнікоў нельга адносіць да творчасці ніжэйшага гатунку і ва ўсім астатнім. Тым больш, што нават на абмеркаваннях у мастацкіх саветах часта яшчэ са знявагай і неразуменнем ставяцца да работ прыкладнікоў, выказваюць архаічныя погляды на змест і формы дэкаратыўных вырабаў. Неяк на адным з пасяджэнняў мастацкага савета была адхілена даволі арыгінальная дэкаратыўная ваза ў выглядзе вядзерца з двума вушкамі для алоўкаў і пэндзаляў. Прысуд быў суровы: яна безыдэйная (?!), — вымавіў нехта з членаў савета. З гэтага можна было б проста пасмяяцца. Яшчэ Маякоўскі высмейваў «ідэйныя» сукенкі з сярпамі і молатамі. Але чамусьці становіцца сумна. Бо такія вось неразумныя погляды і нараджаюць розныя кукурузныя пачаткі ў выглядзе вазаў і хустачкі з Крамлём, бакалы са сцягамі і талеркі з партрэтамі. Безгустоўнасць, нават калі яна замаскіравана ўяўнай ідэйнасцю, не перастае быць безгустоўнасцю. І трэба сур'ёзна заняцца выхаваннем сучасных густаў у саміх мастакоў, трэба прывіваць любоў да дэкаратыўна-прыкладнога жанра ў мастацкай моладзі.

Саюз мастакоў мала што робіць у гэтым напрамку. Ды і не заўсёды ён можа што-небудзь зрабіць. Пакуль, як ужо гаварылася, Беларусь не мае сваіх кадраў прыкладнікоў, іх трэба запрашаць з іншых гарадоў. Неабходна зацікавіць работай у рэспубліцы выпускнікоў маскоўскіх і ленінградскіх інстытутаў. Але як жа запрашаць людзей, калі ім не будзе дзе не толькі працаваць, але і жыць. Той жа Мінскі гарсавет чамусьці ставіцца да мастакоў як да «персон нон грата».

Фонд то ёсць, ды ў фондзе нічога няма — ні жылля, ні памяшканняў для мастацкай вытворчасці, ні сродкаў, каб іх пабудаваць. І як тут зноў не ўспомніць гісторыю пра выгадныя плявальніцы. Можа яны і выгадней за мастацкую творчасць, але далёка з імі не паедзеш. І калі мы хочам сур'ёзна развіваць на Беларусі мастацтва наогул, дык без дэкаратыўна-прыкладной творчасці нам не абысціся. Яшчэ Стасаў некалі гаварыў, што «сапраўднае, цэльнае, здаровае на самай справе мастацтва існуе толькі там, дзе патрэба ў зграбных формах, у пастаяннай мастацкай вонкавасці прасцёрлася ўжо на сотні тысяч рэчаў, якія штодзённа акружаюць наша жыццё. Нарадзілася сапраўднае, не ўяўнае народнае мастацтва толькі там, дзе і лесвіца мая прыгожая, і пакой, і шклянка, і лыжка ,і чашка, і стол, і шафа, і печ, і шандал, і так да апошняй рэчы: там ужо, напэўна, значна будзе і цікава па думцы і форме і архітэктура, а ўслед за ёю і жывапіс, і скульптура, дзе няма патрэбы ў тым, каб мастацкімі былі дробныя агульнажыццёвыя прадметы, там і мастацтва расце яшчэ на пяску, не пусціла яшчэ сапраўдных карэнняў».

А Стасаў добра разумеў гэтыя справы. І нам бы не шкодзіла зразумець, а заадно і зрабіць з гэтага вывады, каб плявальніцы незнарок не зацьмілі сабою сапраўдную прыгажосць.

І. Селіванаў. «У ПОЛЕ НА РАБОТУ».

ЭКСПАНУЕЦЦА савецкі эстамп

У Мінскім акруговым Доме афіцэраў адкрылася цікавая выстаўка графічнага мастацтва, арганізаваная Міністэрствам культуры СССР. Экспазіцыя знаёміць наведвальнікаў з творамі старэйшага пакалення графікаў і маладых мастакоў.

Мініяцюрныя гравюры на дрэве В. Фаворскага, мяккія партрэтныя малюнкі Г. Вярэйскага і М. Жукава выстаўлены разам з лінагравюрамі І. Селіванава, акватынай Э. Окаса, пастэллю і тэмперай М. Ройтэра і С. Снаткіна, якія выступаюць у аўтарскай садружнасці.

На вялікіх графічных лістах, самых разнастайных па жанрах і тэхніцы, галоўны герой — наш сучаснік.

Пра літоўскіх рыбакоў расказваюць эпічныя малюнкі А. Скіруцітэ, пра рамантычныя будні нафтавікоў Каспія — каляровыя лінагравюры М. Рохмана-Задэ; пра горную сонечную Сванецію спяваюць лірычную песню тонкія кваціістыя кампазіцыі Д. Нодзія. Позіркі гледачоў падоўгу затрымліваюцца на дарагім аблічны Ільіча, увасобленым таленавітым М. Жукавым.

Смелыя ідэйна-тэматычныя задумы мастакі вырашаюць у шырокім эпічным плане: А. Ушын стварыў серыю «Сюіты аб праведах», М. Фейгіна вабіць творчая праца «Людзі сямігодкі», Э. Хеніш услаўляе рабочых лесарасправоўкі, ствараючы серыю «Зялёнае золата», а Л. Шэпелеў — серыю лінагравюр прысвяціў будаўніцтву паўднёва-заходняга раёна Масквы.

Айчынная вайна і мірныя будні савецкіх воінаў прыцягваюць увагу вялікай групы мастакоў. Аб блакадзе Ленінграда расказваюць сюжэтныя малюнкі Ю. Няпрынцава, абаронцам Брэста прысвечаны моцныя сваім абагульненнем малюнкі П. Крываногава, аб баях у Будапешце нагадвае смелая па графічнай тэхніцы серыя камбінаваных малюнкаў В. Парчэўскага.

Беларускія мастакі, уся грамадскасць Мінска з вялікай цікавасцю знаёмяцца з выстаўкай эстампаў, адкрыццё якой з'явілася поводам для сур'ёзнай размовы аб развіцці беларускай графікі.

М. СМІРНОЎ.

Лекцыі аб вялікіх мастаках

Дзяржаўны мастацкі музей БССР арганізаваў цыкл лекцый, прысвечаны жыццю і творчасці буйнейшых майстроў рускага выяўленчага мастацтва. Прачытаны лекцыі «А. Рублёў», «М. Антакольскі», «Я. Рэпін», «В. Пяроў» і інш. У бліжэйшы час наведвальнікі музея пазнаёмяцца з творчасцю мастакоў І. Левітана, С. Іванова, В. Сярова, А. Архіпава.

НАТХНЕННЕ. Фотаэцюд С. Ананкі.

ЧАЛАВЕК БЛУКАЎ КРЫВЫМІ СЦЕЖКАМІ...

МНЕ і раней даводзілася бываць тут, на невялічкай чыгуначнай станцыі, што ляжыць у самым цэнтры Палесся. Ведаў я са слоў старажылаў, што калі ў канцы мінулага стагоддзя будавалася чыгунка, то для будынка станцыі сярод бясконцых балот было цяжка знайсці сухую мясціну зямлі.

А цяпер тут добры пасёлак. Па вузкакалейцы сюды вязуць вольху з берагоў Лані. Працуюць кансольна-казлавыя краны, устанаўліваецца сучасная паўаўтаматычная лінія па раздзелцы драўніны.

— А дзе ж тут у вас, Канстанцін Мікалаевіч, — запытаў я Балянкова, дырэктара леспрамгаса, які ішоў побач са мною, — месца пасялення дармаедаў... Нешта не відно ніякіх адзнак?

Тут няма вартавых, няма парканаў і наогул няма нічога такога, што прыніжала б чалавека. Усё заснавана на давер'і.

— Не думайце, — казаў Канстанцін Мікалаевіч,—што выхоўваць дармаедаў лёгкая задача. О, не! Сюды трапляюць самыя розныя людзі. У брыгадзе Студэнта (гэта прозвішча) працуе Пятро Клімук. Бываюць месяцы, што ён да дваццаці дзён выходзіць на працу. Гэта выдатна! Раней ён і аднаго дня не працаваў. Прыехаў сюды з вялікай сумай грошай, якія «зарабіў» рознымі махлярствамі. Штодзень наладжваў балі, п'янстваваў сам і падбухторваў іншых...

— Звярніце ўвагу, — працягваў Балянкоў, — як працуе Віктар Казей з Брэста. Гэты юнак волатаўскага здароўя ўвесь час выхваляўся, што ён сын персанальнага пенсіянера. Са сваёй шырокай спіной ён хаваўся за бацькавымі плячыма і лічыў, што бацька адпрацаваў і за яго. Першы час ён і слухаць не хацеў аб працы, а цяпер вось бачыце самі...

Балянкоў паказваў аднаго за другім учарашніх «дармаедаў» і расказваў пра мінулае і сучаснае гэтых людзей.

— А гэтага чалавека, на маю думку, — сказаў Канстанцін Мікалаевіч, — можна было б адпусціць ужо дахаты. — Ён паказаў на рабочага, што габляваў баланс. — Працуе сумленна.

Вось так я спаткаўся і пазнаёміўся з Мікалаем Якаўлевічам Цуберам, былым калгаснікам сельскагаспадарчай арцелі «40 год Кастрычніка» Столінскага раёна. Гісторыя гэтага чалавека мне здалася сапраўды цікавай і захацелася пазнаёміць з ёю чытача...

* * *

... Прывёз яго сюды міліцыянер. Завёў у чысты, светлы пакой вялікага драўлянага барака, што стаіць на ўскраіне сасновага бору, у дзвюх сотнях крокаў ад чыгуначнага палатна, паказаў на ложак з чыстай бялізнай і сказаў:

— Вось тут шасцёра і будзеце жыць. Працаваць будзеце на лясным складзе... Грошы атрымаеце, колькі заробіце. Сталоўка, магазін побач...

У першы ж дзень Цубер агледзеўся. Выйшаў на чыгунку і глянуў у бок Лунінца. Заныла сэрца. Там недзе яго дом-сядзіба ў Давыд-Гарадку. Спее насенне кветак. Ранейшыя гады такімі днямі ён вельмі даражыў. Прапусціш адзін-два дні і высыплецца на зямлю насенне. А гэта — жывая капейка! Хоць старая і не адна дома, а насеннем няма каму заняцца. Ні ў дочак, ні ў сыноў няма сапраўднага разумення гаспадарскай справы.

Абышоў пасёлак. Ён не такі ўжо малы. Пазнаёміўся з суседзямі. Здзівіўся, што апынуўся тут разам з такімі, як Віктар Казей ці Пятро Клімук. Яны нават уяўлення не маюць, што чалавек толькі ў працы знаходзіць радасць жыцця. Без працы ён марнее і сохне, як пасканне ў каноплях.

Быў час, калі Цубер у калгасе лічыўся добрым працаўніком. Ён цясляры́ў, працаваў у паляводстве. За добрую працу калгаснікі плацілі яму павагай і прыхільнасцю. Яно б мо так працягвалася і па сённяшні дзень, калі б не гэтая «старая вядзьмарка» — уласнасць.

Менавіта яна спакусіла Мікалая Якаўлевіча. Кожны раз прыгадвала і паказвала, як жывуць некаторыя суседзі ў Давыд-Гарадку. Яны кожны метр зямлі, што займалі пад гародамі, пераўтварылі ў крыніцу нябачаных прыбыткаў. Вырошчвалі насенне гародніх культур і гандлявалі ім на рынках Мінска, Вільнюса, Рыгі, Таліна, Ленінграда.

Навошта ж яму, Цуберу, тая калгасная праца, калі ён мае ледзь не паўгектара гароду?

«Калі зоймешся кветкамі, то засыплешся грашыма!» — быццам хтосьці нашэптваў Цуберу ў начной цемры. Ён стаў дрэнна спаць і часта падхопліваўся. Усё яму здавалася, што на гародзе на кветках растуць чырвонцы.

Не ўтрымаўся Мікалай Якаўлевіч, здаўся. Пачаў ён з невялікага кавалка зямлі, а скончыў тым, што на гародзе кінуў нават садзіць бульбу і сеяць агуркі. Нявыгадна. Выгадней сеяць кветкі і збіраць насенне. Усё радзей і радзей Цубер браў у рукі сякеру, а затым і зусім перастаў хадзіць у калгас. Кветкі запаланілі ўсё яго жыццё. Бадай, правільней будзе сказаць, што не самі кветкі, а выручка ад іх.

— Пэўна, гаспадарка вашага калгаса адсталая? — пыталіся потым людзі ў Цубера. — Нічога не прыпадае на працадзень.

— Не, не, што вы,—пярэчыў Мікалай Якаўлевіч. — Наш калгас багаты, добрая гаспадарка. Працадзень высока аплачваецца.

— А як жа гэта вы ў 1960 годзе нават і аднаго дня не працавалі ў калгасе? Мо хварэлі.

— Не, дзякаваць богу, быў дужы, але крыху занадта захапіўся кветкамі...

Не можа дараваць сабе Мікалай Якаўлевіч праліку, які зрабіў у мінулым годзе, калі паехаў да сына ў госці, на поўнач краіны. Не ўтрымаўся і захапіў з сабою аж 90 пакункаў кветкавага насення. А там — на рынак. Звярнуў на сябе ўвагу інспектараў. Праверылі дакументы і ўсумніліся, што такая колькасць насення з уласнага гароду. Даводзіў, што прыехаў адведаць сына, і каб апраўдаць дарожныя выдаткі захапіў крыху насення. Рагаталі. За такія грошы, сказалі ў міліцыі, можна пяць разоў з'ездзіць ва Уладзівасток і вярнуцца назад: хопіць на білеты, на харчаванне і на гасцінцы.

Зганьбіў сына, прынёс яму не радасць, а непрыемнасць і боль.

Цубер прыгадвае гаворку са старшынёй калгаса. Прыйшоў да яго Мікалай Якаўлевіч прасіць даведку, што ён калгаснік і насенне, якое прадае на рынку, вырашчана ім на сваім гародзе.

— Дармаед, — адрэзаў старшыня.

— Я дармаед? Усё жыццё працую і ніколі дарма хлеба не еў. Вось гэтымі рукамі яго здабываю.

Старшыня прайшоўся па канцылярыі, відаць, хваляваўся.

— А ці падумалі вы, што было б з нашым калгасам, каб усе мелі такія рукі, як вашы? Што вы за мінулы год зрабілі карыснага для свайго калгаса?

— Нуль без палачкі, — уставіў рахункавод.

— Але ж я працую, — сказаў Цубер. — Стараюся, каб у людзей для радасці былі кветкі...

— У вас хапае яшчэ нахабства гаварыць аб радасці, — гнеўна сказаў старшыня. — Як вам не сорамна? Дзе ваша сумленне?... Не будзе вам ніякай даведкі. Калі і надалей будзеце спекулянтам, то наракайце на сябе...

Але самае цяжкае, што перажыў Мікалай Якаўлевіч — гэта дакор уласных дзяцей. Адносіны старшыні калгаса, міліцыі, суда ён неяк мог вытлумачыць. Гэтыя людзі кіраваліся законамі, паказаннямі сведак. А што сведкі? Адны зайздроснікі. Яны не маглі яму дараваць, што поспех скрозь спадарожнічаў Цуберу, што Цубер багата зарабляў.

— Зайздроснікі мяне сюды ўпяклі, — гаварыў спачатку Цубер.

Спадзяваўся Цубер, што ад дзяцей будзе падтрымка, спачуванне, разуменне, што падыдзе да яго сын, дачка і скажа:

— Як, татка, несправядліва з табой абышліся. Ведай, што мы будзем за цябе хадайнічаць.

Не, не пачуў такіх слоў Цубер ад уласных дзяцей. Ён шукаў у іх спачування, а бачыў дакор. Глядзелі на бацьку так, нібы ён які злачынца. Жахліва сціснулася сэрца ў Мікалая Якаўлевіча. «За што?» — хацелася крыкнуць яму. За што яны так сурова глядзяць і асуджаюць яго?

Адказ на гэтае пытанне прыйшоў не адразу. Многа правёў трывожных начэй у пошуках яго, але не знаходзіў... Завітаў аднойчы сюды сярэдні сын, але шчырай размовы не атрымалася. Не цікавіўся сын, як перажывае яго бацька свой сорам, а ўсё больш пытаў пра іншых. Хто тут ды што тут.

Нагледзеўся за гэты час Цубер на розных людзей. Аднойчы бачыў, як сюды прыехала да аднаго чалавека маці з Брэста. Навезла яму ўсякіх пачастункаў, новы касцюм, чаравікі, а пры развітанні — сунула ў кішэнь паўсотні рублёў. У хлопца і так не ляжалі рукі да працы, а пасля прыезду маці ён і зусім перастаў працаваць.

Цяжка, вельмі цяжка было прызнаць Цуберу, што яго ўласны шлях не быў лепшым, чым шлях таго хлапца-абібока.

— На сухі лес тыя заробкі, ад якіх я не мог спаць спакойна, — прызнаецца цяпер сам Цубер. — Пасля працоўнага дня я тут сплю, як забіты. Нічога і нікога не баюся. А дома, прызнаюся шчыра, заўсёды баяўся. Сваіх дзяцей, міліцыі, старшыні калгаса...

Мікалай Якаўлевіч некаторы час працаваў на будаўніцтве жылых дамоў, а потым яго перавялі на лесасклад. Вось ён завіхаецца ля штабеля з руднічнай стойкай. Кансольна-казлавы кран разгружае платформы, што даставілі сыравіну з Гоцка па вузкакалейцы. Цубер ачышчае рудстойку ад кары, габлюе. Пазіглядвае, каб лепшых бярвенняў не захапіў Іван Вакуліч, што працуе побач. Гэты чалавек вельмі прагны да грошай. Ён і сюды трапіў з-за сваёй хцівасці. Звычайна гаспадар два разы ў год стрыжэ сваіх авечак. Вакуліч— баптысцкі прасвітар — сваіх паслухмяных «авечак» стрыг штодзень. Ён дзейнічаў з такім нахабствам, што «авечкі» ўзбунтаваліся і пастыр, як і Цубер, апынуўся ў месцы пасялення дармаедаў — там, дзе ідзе перакоўка чалавечых характараў і лёсаў, перакоўка самым надзейным і выпрабаваным метадам выхавання — працай.

* * *

Я напісаў гэтыя радкі і падумаў,—а Цубер ужо, напэўна, будзе чытаць гэты артыкул (калі трапіць яму ў рукі) дома, бо ён зразумеў і адчуў, якой крывой сцежкай блукаў дасюль па жыцці.

Ул МЯЖЭВІЧ.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Г. Р. ШЫРМА.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Янку Журбе з прычыны смерці яго сястры Марыі.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.
Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03
«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу
АТ 01297.
Друкарня выдавецтва «Звязда».